МІНІСТЕРСТВО ОСВІТИ І НАУКИ УКРАЇНИ
ХАРКІВСЬКИЙ НАЦІОНАЛЬНИЙ УНІВЕРСИТЕТ імені В. Н. КАРАЗІНА

Економічний факультет
Кафедра міжнародної економіки та світового господарства

«До захисту»
Зав. кафедри
к. е. н., доц. Шуба Т. П.

_____

РОЗВИТОК ЕЛЕКТРОННИХ ПЛАТІЖНИХ СИСТЕМ У МІЖНАРОДНІЙ ЕКОНОМІЦІ: СВІТОВИЙ ДОСВІД ТА МОЖЛИВОСТІ ЙОГО ВИКОРИСТАННЯ В УКРАЇНІ

Кваліфікаційна робота бакалавра

Виконала:
студентка 4-го курсу
першого (бакалаврського) рівня
вищої освіти
денної форми навчання
гр. ЕМ-41 Ксенія ІВЧЕНКО

Науковий керівник :
к. г. н., доцент Олена ШУБА

Харків – 2026

ЗМІСТ

ВСТУП 4

РОЗДІЛ 1. ТЕОРЕТИЧНІ ОСНОВИ РОЗВИТКУ ЕЛЕКТРОННИХ ПЛАТІЖНИХ СИСТЕМ У МІЖНАРОДНІЙ ЕКОНОМІЦІ 9

1.1. Сутність, класифікація та роль електронних платіжних систем у сучасній міжнародній економіці 9

1.2. Етапи становлення та світові тенденції розвитку електронних платіжних систем 26

1.3. Нормативно-правове регулювання електронних платіжних систем у міжнародній практиці 35

Висновки до розділу 1 40

РОЗДІЛ 2. АНАЛІЗ СВІТОВОГО ДОСВІДУ ТА ПЕРСПЕКТИВИ РОЗВИТКУ ЕЛЕКТРОННИХ ПЛАТІЖНИХ СИСТЕМ В УКРАЇНІ 43

2.1. Аналіз функціонування провідних електронних платіжних систем у світі 43

2.2 Сучасний стан розвитку електронних платіжних систем в Україні 61

2.3. Перспективи та можливості використання світового досвіду розвитку електронних платіжних систем в Україні 72

Висновки до розділу 2 85

ВИСНОВКИ 88

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ 91

ВСТУП

Актуальність теми дослідження. Стрімкий розвиток цифрових технологій та фінансових інновацій упродовж останніх десятиліть зумовив глибокі трансформації у функціонуванні міжнародної економіки, зокрема у сфері платіжних відносин. Електронні платіжні системи стали невід'ємною складовою глобальної фінансової інфраструктури, забезпечуючи швидке, зручне та безпечне здійснення розрахунків у міжнародній торгівлі, електронній комерції та транскордонних фінансових операціях. Зростання обсягів безготівкових платежів, поширення fintech-рішень та формування концепції cashless economy свідчать про зміну традиційних підходів до організації платіжних процесів у світовій економіці.

На глобальному рівні спостерігається активне розширення ринку електронних платіжних систем, що супроводжується посиленням ролі міжнародних платіжних платформ, зокрема Visa, MasterCard, PayPal, Alipay, Stripe та інших. Водночас темпи розвитку та рівень інтеграції таких систем суттєво відрізняються залежно від країни, що зумовлено відмінностями у нормативно-правовому регулюванні, рівні розвитку фінансових ринків і цифрової інфраструктури. Це актуалізує необхідність аналізу світового досвіду функціонування електронних платіжних систем з метою виявлення найбільш ефективних моделей їх розвитку та регулювання.

Особливого значення зазначена проблематика набуває для України, яка перебуває у процесі модернізації фінансової системи та інтеграції у світовий економічний простір. Розвиток електронних платіжних систем в Україні відбувається на тлі зростання частки безготівкових розрахунків, активної участі Національного банку України у формуванні платіжної інфраструктури та розширення небанківських платіжних сервісів. Водночас залишаються нерозв'язаними питання адаптації міжнародних стандартів, забезпечення кібербезпеки, підвищення довіри користувачів і зменшення технологічної

залежності від іноземних платіжних провайдерів. У цьому контексті вивчення можливостей використання світового досвіду розвитку електронних платіжних систем в Україні набуває особливої наукової та практичної значущості.

Ступінь наукової вивченості. Ступінь наукової вивченості теми розвитку електронних платіжних систем є достатньо високим, оскільки вона активно досліджується у працях з міжнародної економіки, банківської справи, фінансових технологій та регулювання фінансових ринків. Електронні платіжні системи розглядаються не лише як технічний механізм переказу коштів, а як важливий елемент фінансової інфраструктури, що забезпечує ефективність розрахунків, розвиток міжнародної торгівлі, фінансову інклюзію та стабільність грошового обігу.

Теоретичні засади функціонування платіжних систем розкрито у праці Т. Кокколи «The Payment System: Payments, Securities and Derivatives, and the Role of the Eurosystem» [8], де платіжна система визначається як ключова складова фінансової інфраструктури. Подібний підхід представлено у виданні Banque de France «Payments and Market Infrastructures in the Digital Era» [33], у якому наголошено на значенні надійності, безпеки та регуляторного нагляду за платіжними інфраструктурами в умовах цифровізації.

Важливе місце у вивченні теми займають документи Банку міжнародних розрахунків. Зокрема, у «Core Principles for Systemically Important Payment Systems» [4] та «Principles for Financial Market Infrastructures» [5] сформульовано міжнародні принципи функціонування системно важливих платіжних систем, управління ризиками, прозорості та остаточності розрахунків. Ці документи є основою для аналізу міжнародних стандартів регулювання платіжної інфраструктури.

Питання цифровізації платежів і розвитку фінансових технологій розглядаються у працях «The FINTECH Book» [43] та «The PAYTECH Book» [44], де фінтех і платіжні технології аналізуються як чинники трансформації банківських і платіжних послуг. Роботи К. Скіннера «Digital Bank» [45] і Б. Кінга «Bank 4.0» [46] доповнюють цей підхід, показуючи перехід від

традиційної банківської моделі до цифрової екосистеми, у якій платежі інтегруються в повсякденну економічну активність користувача.

Світовий досвід розвитку електронних платежів висвітлено у звітах міжнародних організацій. Світовий банк у дослідженні «Payment Systems Worldwide: A Snapshot» [6] аналізує розвиток платіжних систем у різних країнах, а база Global Findex Database 2021 [40] показує зв'язок цифрових платежів із фінансовою інклюзією. Європейський досвід представлено в матеріалах ЄЦБ, зокрема у статистиці платежів у єврозоні [34], а також у Директиві ЄС PSD2 [9], яка стала основою для розвитку відкритого банкінгу, конкуренції та допуску нових учасників на ринок платіжних послуг.

Практичні аспекти функціонування сучасних платіжних платформ можна простежити на прикладах PayPal [12] і Stripe [16; 17], які демонструють роль небанківських платіжних сервісів у розвитку міжнародної електронної комерції, маркетплейсів і транскордонних розрахунків.

Український контекст досліджується через законодавство та матеріали Національного банку України. Закон України "Про платіжні послуги" [2] заклав сучасні правові основи розвитку платіжного ринку та його наближення до європейських стандартів. Дані НБУ щодо функціонування СЕП у 2024 році [30], безготівкових операцій з платіжними картками [31] і запуску нової версії СЕП із функціональністю миттєвих переказів [32] дозволяють оцінити поточний стан цифрової платіжної інфраструктури України. Окрему перспективу становить розвиток е-гривні як цифрової валюти центрального банку [26].

Мета і завдання дослідження. Мета роботи – на основі дослідження сутності електронних платіжних систем та аналізу світового досвіду функціонування визначити можливості їх використання в Україні.

Для досягнення поставленої мети у роботі передбачено вирішення таких завдань:

– розкрити сутність, класифікацію та роль електронних платіжних систем у сучасній економіці;

– дослідити етапи становлення та світові тенденції розвитку електронних платіжних систем;

– проаналізувати нормативно-правове регулювання електронних платіжних систем у міжнародній практиці;

– здійснити аналіз функціонування провідних електронних платіжних систем у світі;

– оцінити сучасний стан розвитку електронних платіжних систем в Україні;

– визначити перспективи та можливості використання світового досвіду розвитку електронних платіжних систем в Україні.

Об’єктом дослідження є електронні платіжні системи у міжнародній економіці.

Предметом дослідження є світовий досвід функціонування електронних платіжних систем.

Для досягнення мети і вирішення завдань кваліфікаційної роботи використано наступні **методи дослідження**:

– метод класифікації (для систематизації видів електронних платіжних систем та визначення їх місця у сучасній фінансовій інфраструктурі);

– метод аналізу та синтезу (для дослідження сутності електронних платіжних систем, їх ролі в міжнародній економіці та узагальнення світових тенденцій розвитку);

– метод зіставлення (для порівняння моделей функціонування та державного регулювання електронних платіжних систем у різних країнах світу);

– метод формалізації (для впорядкування етапів розвитку електронних платіжних систем та систематизації нормативно-правових підходів до їх регулювання);

– статистичні методи та ряди динаміки (для аналізу обсягів безготівкових платежів, кількості транзакцій та тенденцій розвитку електронних платіжних систем у світі та в Україні);

– графічний метод (для наочного відображення динаміки розвитку електронних платіжних систем, структури платіжного ринку та змін у використанні безготівкових інструментів);

– кореляційно-аналітичний підхід (для оцінки взаємозв'язку між розвитком електронних платіжних систем та рівнем цифровізації економіки).

Структура кваліфікаційної роботи. Кваліфікаційна робота складається зі вступу, двох розділів, висновків та списку використаних джерел. В роботі наведено 9 таблиць та 7 рисунків, список джерел містить 51 найменування.

РОЗДІЛ 1. ТЕОРЕТИЧНІ ОСНОВИ РОЗВИТКУ ЕЛЕКТРОННИХ ПЛАТІЖНИХ СИСТЕМ У МІЖНАРОДНІЙ ЕКОНОМІЦІ

1.1. Сутність, класифікація та роль електронних платіжних систем у сучасній міжнародній економіці

Сучасна фінансова система функціонує на основі розгалуженої платіжної інфраструктури, ключовим елементом якої виступають електронні платіжні системи. Їх сутність доцільно розглядати через різні підходи – нормативний, економічний та технологічний, що дозволяє сформувати комплексне розуміння даного явища. Відповідно до нормативного підходу, у законодавстві України платіжна система визначається як «платіжна організація, учасники платіжної системи та сукупність відносин, що виникають між ними при проведенні переказу коштів» [1]. Це визначення акцентує увагу на інституційній структурі та взаємодії суб'єктів, що формують основу функціонування системи.

Разом із тим, міжнародні організації пропонують більш функціональне трактування. Зокрема, Банк міжнародних розрахунків визначає платіжну систему як «a set of instruments, procedures, and rules for the transfer of funds between or among participants» [2]. У цьому випадку акцент зміщується на процесну складову – інструменти, процедури та правила, що забезпечують рух коштів.

З економічної точки зору електронні платіжні системи розглядаються як складова фінансової інфраструктури, що забезпечує ефективний обіг грошових ресурсів, сприяє зниженню трансакційних витрат та підвищенню швидкості здійснення розрахунків між економічними агентами [3; 4]. Вони відіграють важливу роль у забезпеченні стабільності фінансової системи та розвитку ринкових відносин. Krugman, Obstfeld і Melitz дають базу для розуміння міжнародної економіки, руху капіталу та ролі фінансової інфраструктури у міжнародних економічних відносинах [49]. Global Findex показує зв'язок між

цифровими платежами, фінансовою інклюзією та стійкістю домогосподарств до економічних шоків [40].

Для оцінки структури внутрішнього ринку грошових переказів в Україні доцільно проаналізувати співвідношення банківських та небанківських систем переказу коштів. Це дозволяє визначити рівень розвитку фінансових технологій та зміну ролі небанківських платіжних сервісів у сучасній економіці.

Mishkin пояснює роль грошей, банків і фінансових ринків у функціонуванні економіки, що є теоретичною основою для аналізу платіжних систем [47]. Зростання ролі небанківських сервісів демонструє поступову трансформацію традиційного фінансового сектору під впливом цифровізації та фінансових технологій. З технологічного підходу електронні платіжні системи являють собою сукупність програмно-технічних засобів та інноваційних рішень, що забезпечують обробку, передачу та збереження платіжної інформації в електронній формі. Їх розвиток зумовлений цифровізацією економіки, впровадженням фінансових технологій та автоматизацією платіжних процесів [6]. У технологічному аспекті електронні платіжні системи характеризуються використанням цифрових каналів передачі інформації. Зокрема, у документах Європейського центрального банку зазначено, що «electronic payments are payments initiated, processed and received electronically» [4], що прямо вказує на цифрову природу сучасних платіжних інструментів та їх залежність від інформаційно-комунікаційних технологій.

The FINTECH Book можна використати для пояснення фінтеху як сукупності технологічних інновацій, що змінюють банківські, платіжні та інвестиційні послуги [43].

Таким чином, поєднання зазначених підходів дозволяє трактувати електронні платіжні системи як складну багаторівневу категорію, яка одночасно виступає інституційною структурою, економічним механізмом та технологічною платформою, забезпечуючи ефективне функціонування сучасної фінансової системи.

Важливим аспектом є розмежування понять «платіжна система», «платіжний сервіс» та «платіжна інфраструктура», які часто помилково ототожнюються. Законодавство України визначає, що «платіжна послуга — діяльність з виконання платіжних операцій» [5], тобто сервіс виступає прикладною реалізацією функцій системи та безпосередньо орієнтований на задоволення потреб користувачів у здійсненні платежів.

У свою чергу, інфраструктурний підхід передбачає ширше розуміння. За визначенням Світового банку, «payment system infrastructure includes institutions, instruments, rules, procedures, standards, and technical means» [3]. Це означає, що інфраструктура охоплює не лише учасників, але й технологічну та нормативну базу функціонування, забезпечуючи цілісність і надійність платіжних процесів. Крім того, у міжнародній практиці платіжна система розглядається як організаційно-правова форма взаємодії учасників, що функціонує на основі встановлених правил і процедур розрахунків [2].

Отже, платіжна система є організаційним ядром, платіжний сервіс – формою реалізації її функцій, а інфраструктура – середовищем, у якому ця система функціонує. Таке розмежування має принципове значення для подальшого аналізу ролі електронних платежів.

Місце електронних платіжних систем у фінансовій системі держави визначається їхньою здатністю забезпечувати стабільність грошового обігу. Національний банк України підкреслює, що «ефективні та надійні платіжні системи є важливою складовою фінансової стабільності держави» [6]. Це означає, що будь-які порушення в їх роботі можуть мати системні наслідки для економіки, зокрема впливати на довіру до фінансових інститутів та безперервність розрахунків. Крім того, платіжні системи відіграють роль каналу трансмісії монетарної політики. Як зазначає Банк міжнародних розрахунків, «payment systems are essential for the effective implementation of monetary policy» [2]. Через них реалізуються міжбанківські розрахунки, що безпосередньо впливають на ліквідність банківської системи та ефективність функціонування грошово-кредитного механізму.

Розуміння сучасних електронних платіжних систем неможливе без аналізу їх еволюції. Історично платіжні відносини базувалися на готівкових розрахунках, однак із розвитком банківської системи з’явилися безготівкові інструменти, які поступово трансформувалися в електронні форми платежів [3]. Як зазначається у дослідженнях Європейського центрального банку, «the shift from paper-based to electronic payments has significantly increased efficiency and reduced costs» [4]. Це свідчить про те, що цифровізація платіжних процесів є закономірним етапом розвитку фінансових систем.

Окрему роль у трансформації платіжних систем відіграє цифровізація та розвиток фінтеху. У звітах Банку міжнародних розрахунків підкреслюється, що «technological innovation is transforming the landscape of payments» [2]. Це включає розвиток мобільних платежів, електронних гаманців та нових форм цифрових активів, а також впровадження інноваційних технологій обробки фінансових операцій. Schueffel розглядає фінтех як технологічно зумовлену трансформацію фінансової галузі, що включає цифрові платежі, онлайн-сервіси та нові бізнес-моделі [50].

У свою чергу, Національний банк України зазначає, що «розвиток фінансових технологій сприяє підвищенню доступності та ефективності платіжних послуг» [6]. Таким чином, фінтех виступає каталізатором змін, який не лише модернізує існуючі системи, але й формує нові моделі взаємодії між учасниками ринку, сприяючи розширенню фінансової інклюзії [3].

Узагальнюючи викладене, можна стверджувати, що електронні платіжні системи є ключовим елементом сучасної економіки, який поєднує інституційні, технологічні та економічні аспекти. Їх розвиток безпосередньо пов’язаний із цифровізацією фінансового сектору та визначає ефективність функціонування грошового обігу в цілому.

Класифікація електронних платіжних систем є необхідним етапом їх наукового аналізу, оскільки дозволяє структурувати різноманіття існуючих форм організації платіжних відносин. В основі такої класифікації лежать різні критерії – від інституційного рівня до технологічних особливостей обробки

платежів. Насамперед доцільно розглянути класифікацію за рівнем організації, що передбачає поділ на національні та міжнародні платіжні системи. Законодавство України визначає, що «платіжна система може бути внутрішньодержавною або міжнародною» [1], що відображає масштаб її функціонування та юрисдикцію регулювання.

У міжнародному контексті підкреслюється, що глобальні платіжні системи забезпечують транскордонний рух коштів. Як зазначає Банк міжнародних розрахунків, «cross-border payment arrangements involve multiple jurisdictions and currencies» [2]. Це свідчить про складність їх функціонування та необхідність координації між різними фінансовими системами.

Таким чином, національні системи орієнтовані на внутрішній ринок, тоді як міжнародні забезпечують інтеграцію країни у глобальний фінансовий простір. Крім того, у світовій практиці також застосовується класифікація за функціональним призначенням, відповідно до якої виділяють системи масових платежів та системи великих сум (high-value payment systems), що відрізняються за обсягами операцій та рівнем ризиків [3; 4].

Наступним критерієм є тип платіжного інструменту, який використовується в межах системи. У сучасних умовах значного поширення набули карткові платіжні системи. За визначенням Європейського центрального банку, «card payments are payments made using a payment card» [4], що підкреслює їх як окрему категорію інструментів.

Окрему групу становлять системи електронних грошей. Відповідно до законодавства України, «електронні гроші – це одиниці вартості, що зберігаються на електронному пристрої» [5], що відображає їх цифрову природу та відмінність від традиційних форм грошей.

Розвиток мобільних технологій зумовив появу мобільних платежів. Як зазначає Світовий банк, «mobile payments allow users to initiate and confirm transactions using mobile devices» [3], що значно підвищує доступність фінансових послуг та сприяє розширенню фінансової інклюзії.

Окрему категорію формують криптовалютні системи, які базуються на нових технологічних принципах. Зокрема, Банк міжнародних розрахунків визначає, що «cryptoassets are digital assets that use cryptography and distributed ledger technology» [2], що підкреслює їх децентралізований характер та відсутність єдиного центру контролю. У сучасній практиці також виділяють інтернет-платежі та миттєві (instant) платежі, які забезпечують обробку транзакцій у режимі реального часу та характеризуються високим рівнем автоматизації розрахунків [6].

Таким чином, класифікація за інструментами відображає технологічну еволюцію платіжних засобів – від карткових до повністю цифрових активів.

Важливим критерієм є спосіб обробки платежів, відповідно до якого виділяють централізовані та децентралізовані системи. У традиційних платіжних системах домінує централізований підхід. Як зазначає Світовий банк, «most payment systems rely on a central authority to process and settle transactions» [3], що передбачає наявність єдиного оператора та централізованого механізму контролю за проведенням розрахунків. Водночас розвиток цифрових технологій сприяв появі децентралізованих моделей. За визначенням Банку міжнародних розрахунків, «distributed ledger technology allows transactions to be recorded without a central authority» [2], що змінює традиційну логіку функціонування платіжних систем та передбачає розподілений характер обліку операцій між учасниками мережі.

У сучасній практиці централізовані системи, як правило, характеризуються вищим рівнем регульованості та контролю з боку державних органів, тоді як децентралізовані системи забезпечують більшу автономність учасників і підвищений рівень технологічної інноваційності [6]. Отже, відмінність між централізованими та децентралізованими системами полягає у способі управління та обробки платіжної інформації.

Класифікація за участю банків дозволяє розмежувати банківські та небанківські платіжні системи. Закон України визначає, що «учасниками платіжних систем можуть бути банки та небанківські фінансові установи» [1],

що формує правову основу такого поділу. При цьому сучасні тенденції свідчать про активний розвиток фінтех-сектору. Як зазначає Національний банк України, «небанківські установи відіграють дедалі важливішу роль у наданні платіжних послуг» [6], що відображає зміну структури ринку та посилення конкуренції у сфері платіжних сервісів.

Крім того, у міжнародній практиці підкреслюється, що залучення небанківських учасників сприяє підвищенню ефективності, доступності та інноваційності платіжних систем, розширюючи спектр фінансових послуг для користувачів [3]. Таким чином, банківські системи традиційно забезпечують стабільність та надійність, тоді як небанківські – інноваційність і гнучкість.

Останнім важливим критерієм є характер розрахунків, відповідно до якого виділяють системи масових платежів та міжбанківські системи. Масові платежі орієнтовані на обслуговування широкого кола користувачів і щоденних операцій. Як зазначає Європейський центральний банк, «retail payment systems handle a large number of low-value payments» [4], що визначає їхню спрямованість на роздрібні транзакції та високу частоту операцій.

Натомість міжбанківські системи забезпечують великі та критично важливі платежі. За визначенням Банку міжнародних розрахунків, «RTGS systems settle payments individually in real time» [2], що гарантує їхню надійність та мінімізацію ризиків, пов’язаних із затримками у розрахунках.

У міжнародній практиці підкреслюється, що системи масових платежів сприяють розвитку споживчого сектору та електронної комерції, тоді як міжбанківські системи відіграють ключову роль у підтримці стабільності фінансової системи та функціонуванні міжбанківського ринку [3].

Отже, поділ за характером розрахунків дозволяє розмежувати системи за масштабом та значенням операцій, які вони обслуговують. Узагальнюючи, можна зазначити, що класифікація електронних платіжних систем має багатовимірний характер і відображає як інституційні, так і технологічні особливості їх функціонування. Такий підхід дозволяє комплексно оцінити роль кожного типу систем у сучасній економіці та зрозуміти тенденції їх

подальшого розвитку. Для забезпечення ефективного функціонування платіжних систем важливе значення має чітка організація процесу проходження платежу на всіх етапах його обробки. Аналіз зміни статусу платежу дозволяє краще зрозуміти механізм проведення фінансових операцій та особливості управління ризиками у платіжній інфраструктурі.

Таблиця 1.1 - Зміна статусу платежу в платіжній системі

Подано	Підтверджено системою	Прийнято до розрахунку	Завершено (остаточний розрахунок)
• Дані про платіж передано до платіжної системи, іноді до дати розрахунку. • Платіжна система здійснює різні операційні процеси, зокрема валідацію.	• Платежі можуть бути поставлені в чергу перед прийняттям до розрахунку. • Система застосовує процедури управління ризикам	Платіж проходить перевірки ризиків та інші тести. • У системах RTGS розрахунок здійснюється негайно. • У DNS-системах платіж взаємозаліковується, а остаточний розрахунок відбувається у визначений час.	Рахунок одержувача зараховано. • Розрахунок є безумовним та безвідкличним.
Час →			
Ця схема відображає зміну статусу платежу після отримання інформації платіжною системою. Категорії наведені для ілюстрації етапів проходження платежу та не є юридичними термінами. Основний принцип IV означає, що період між прийняттям платежу до розрахунку та його остаточним завершенням має бути мінімальним.			

Джерело: складено автором за матеріалами [4].

Як видно з табл. 1.1, процес проходження платежу у платіжній системі складається з кількох послідовних етапів: подання платежу, підтвердження системою, прийняття до розрахунку та остаточного завершення операції. На кожному етапі здійснюються окремі процедури перевірки та контролю, спрямовані на забезпечення безпеки та надійності фінансових операцій.

Особливе значення мають процедури управління ризиками та перевірка коректності платіжної інформації. У системах RTGS остаточний розрахунок здійснюється практично миттєво, тоді як у DNS-системах платежі можуть

накопичуватися та взаємозаліковуватися протягом певного часу.Наведена схема демонструє важливість мінімізації часу між прийняттям платежу до розрахунку та його остаточним завершенням, оскільки це безпосередньо впливає на швидкість обігу коштів і стабільність фінансової системи.

Функціональне призначення електронних платіжних систем розкривається через їх здатність забезпечувати безперервний рух фінансових ресурсів, підтримувати економічну взаємодію та сприяти розвитку цифрової економіки. Кожна з функцій відображає окремий аспект їх впливу на фінансову систему.

Першочерговою є платіжна функція, яка полягає у забезпеченні здійснення розрахунків між економічними суб'єктами. У законодавстві України зазначено, що «переказ коштів – рух певної суми коштів з метою її зарахування на рахунок отримувача або видачі йому у готівковій формі» [1]. Це визначення прямо відображає базову роль платіжних систем як механізму виконання фінансових зобов'язань, без якого неможливе функціонування ринку.

Тісно пов'язаною є трансакційна функція, яка забезпечує передачу фінансових потоків у межах економіки. Як зазначає Банк міжнародних розрахунків, «payment systems facilitate the transfer of funds between participants» [2]. Це підкреслює, що платіжні системи не лише фіксують платежі, а виступають каналом руху ліквідності, забезпечуючи циркуляцію капіталу.

Також, важливою є інформаційна функція, що полягає у накопиченні, обробці та передачі даних про платіжні операції, що сприяє підвищенню прозорості фінансових потоків та ефективності управління ними [3].

Облікова та контрольна функція пов'язана з фіксацією, обробкою та перевіркою платіжних операцій. За визначенням Європейського центрального банку, «payment systems provide records of transactions and enable monitoring» [4]. Таким чином, системи виконують роль фінансового «реєстратора», що забезпечує прозорість операцій і можливість їх контролю як на рівні держави, так і на рівні учасників.

Інтеграційна функція проявляється у забезпеченні взаємодії між різними економічними суб'єктами. Як підкреслює Світовий банк, «payment systems

connect financial institutions, businesses and consumers» [3]. Це означає, що платіжні системи формують єдиний економічний простір, у якому здійснюється обмін ресурсами, товарами та послугами.

Стимулююча функція полягає у сприянні розвитку електронної комерції та цифрової економіки. У дослідженнях Світового банку зазначено, що «digital payments support e-commerce and economic growth» [3]. Таким чином, електронні платежі виступають каталізатором економічної активності, знижуючи бар'єри для здійснення операцій і розширюючи ринки.

Водночас, важливою є інноваційна функція, яка полягає у впровадженні нових фінансових технологій та модернізації платіжної інфраструктури, що сприяє підвищенню конкурентоспроможності фінансового сектору [6]. Окреме значення має інноваційна функція, яка відображає роль платіжних систем у впровадженні нових технологій. Як зазначає Національний банк України, «інновації у платіжній сфері сприяють розвитку нових фінансових продуктів і сервісів» [6]. Це свідчить про те, що платіжні системи є не лише інструментом обслуговування економіки, а й платформою для її технологічної трансформації. Додатково варто відзначити системну значущість функцій платіжних систем у контексті стабільності фінансового середовища. Як підкреслює Банк міжнародних розрахунків, «safe and efficient payment systems are essential for financial stability» [2]. Це узагальнює їх функціональне призначення, підкреслюючи, що ефективність виконання зазначених функцій безпосередньо впливає на стан економіки в цілому.

У міжнародній практиці наголошується, що ефективне функціонування платіжних систем сприяє зниженню системних ризиків, підвищенню довіри до фінансових інститутів та забезпеченню безперервності фінансових операцій [3].

Отже, електронні платіжні системи виконують комплекс взаємопов'язаних функцій, які охоплюють як базові операційні процеси, так і стратегічні аспекти розвитку економіки. Їх функціональність виходить за межі простого здійснення платежів і формує основу сучасної фінансової інфраструктури. Функціонування електронних платіжних систем

забезпечується сукупністю взаємопов’язаних учасників, кожен з яких виконує специфічну роль у процесі організації, обробки та здійснення платежів. Їх взаємодія формує єдиний платіжний простір, що забезпечує ефективність фінансових розрахунків.

Таблиця 1.2 - Архітектура фінансових послуг

Послуги	Фінансові установи	Центральні банки	Фінтех-компанії
Регулювання			
Операції бек-офісу			
Валюта та платежі			
Кредитевання			
Страхування			
Заощадження			
Коннсультування			

Джерело: складено автором за матеріалами [10].

Як видно з табл. 1.2, архітектура фінансових послуг охоплює широкий спектр напрямів діяльності, серед яких регулювання, валютні операції, кредитування, страхування та консультування. При цьому різні учасники фінансового ринку виконують окремі функції залежно від своєї спеціалізації та рівня участі у фінансовій системі.

Центральні банки переважно здійснюють регуляторні та монетарні функції, забезпечуючи стабільність грошово-кредитної системи. Традиційні фінансові установи концентруються на наданні базових банківських і фінансових послуг, тоді як фінтех-компанії активно впроваджують цифрові технології та інноваційні рішення у сфері платежів, кредитування та дистанційного обслуговування клієнтів. Ключову роль у цій структурі відіграє центральний банк, який виступає регулятором та оператором системно важливих платіжних систем. Зокрема, Банк міжнародних розрахунків зазначає, що «central banks play

a key role in the oversight and operation of payment systems» [2]. Це означає, що центральний банк не лише встановлює правила функціонування ринку, але й забезпечує його стабільність та безпеку. На національному рівні ця роль конкретизується. Національний банк України підкреслює, що «Національний банк України є регулятором платіжного ринку та оператором системи електронних платежів» [6]. Таким чином, центральний банк одночасно виступає і як інституційний центр управління, і як безпосередній учасник платіжної інфраструктури. Важливими учасниками платіжних систем є комерційні банки, які забезпечують відкриття рахунків, проведення платежів та обслуговування клієнтів, виступаючи посередниками у здійсненні фінансових операцій між економічними суб'єктами [3].

Наступною важливою групою є комерційні банки, які забезпечують проведення більшості платіжних операцій. Законодавство визначає, що «учасниками платіжних систем можуть бути банки» [1]. Це підкреслює їхню базову роль як фінансових посередників, через яких здійснюється основний обсяг розрахунків між економічними суб'єктами. Банки виконують функцію забезпечення доступу клієнтів до платіжних інструментів і сервісів, що робить їх ключовою ланкою у взаємодії між системою та кінцевими користувачами, а також сприяє поширенню безготівкових розрахунків [6].

Важливе місце займають платіжні організації, які формують правила функціонування платіжних систем. Відповідно до законодавства України, «платіжна організація – юридична особа, яка визначає правила роботи платіжної системи» [1]. Це означає, що саме такі організації встановлюють стандарти, за якими здійснюються платежі, включаючи технологічні та процедурні аспекти. У міжнародному контексті такі функції виконують глобальні платіжні системи, які забезпечують уніфікацію розрахунків на світовому рівні, що є основою для розвитку транскордонних платежів та підвищення ефективності міжнародної фінансової взаємодії [3].

З розвитком цифрової економіки зростає роль платіжних провайдерів та фінтех-компаній. Закон України визначає, що «небанківські надавачі платіжних послуг мають право здійснювати платіжні операції» [5].

Це свідчить про розширення кола учасників платіжного ринку та зменшення монополії банків у сфері платіжних послуг. Цю тенденцію підтверджує і Національний банк України, зазначаючи, що «розвиток фінтех-компаній змінює структуру платіжного ринку» [6]. Таким чином, фінтех виступає драйвером інновацій та конкуренції у платіжній сфері, сприяючи підвищенню якості та доступності платіжних сервісів.

Окремою групою учасників є бізнес, або мерчанти, які приймають платежі за товари та послуги. У міжнародних дослідженнях Світового банку підкреслюється, що «businesses rely on payment systems to receive funds for goods and services» [3]. Це означає, що платіжні системи забезпечують комерційну діяльність, виступаючи інструментом реалізації економічних операцій. Фактично саме через мерчантів відбувається практичне застосування платіжних інструментів у реальному секторі економіки, що забезпечує зв’язок між фінансовою системою та товарним ринком.

Крім того, важливими учасниками платіжних систем є кінцеві користувачі – фізичні та юридичні особи, які ініціюють та отримують платежі, формуючи попит на платіжні послуги та визначаючи напрями їх розвитку [3]. Завершальною ланкою платіжних систем є кінцеві користувачі – фізичні та юридичні особи, які ініціюють та отримують платежі. Як зазначає Європейський центральний банк, «payment systems serve consumers and businesses in making and receiving payments» [4]. Це підкреслює, що саме користувачі формують попит на платіжні послуги та визначають напрями розвитку систем. Таким чином, кінцеві користувачі є не лише споживачами, але й активними учасниками платіжного процесу, впливаючи на його трансформацію, зокрема через зміну поведінкових моделей та впровадження нових платіжних інструментів [3].

Узагальнюючи, можна зазначити, що електронні платіжні системи функціонують як складна багаторівнева структура, у якій кожен учасник виконує визначену роль – від регулювання та організації до безпосереднього здійснення платежів. Їх взаємодія забезпечує ефективність, надійність та безперервність фінансових розрахунків у сучасній економіці.

Попри очевидні переваги, електронні платіжні системи супроводжуються низкою ризиків, які мають як технологічний, так і економічний характер. Їх аналіз є необхідним для розуміння обмежень сучасної платіжної інфраструктури.

Основні ризики, притаманні чековим операціям та кліринговим системам, наведено в таблиці 1.3.

Таблиця 1.3 - Ризики в чеках та системах клірингу та розрахунків чеків

Ризики	Окремий чек	Система клірингу та розрахунків чеків
Кредитний ризик	• Існує ризик для бенефіціара щодо неоплати або анулювання чека (void). • Наявний ризик для банку, зумовлений його внутрішньою політикою щодо моменту надання клієнтам доступу до коштів за депонованими чеками.	• Виникає ризик для банку-інкасатора (банку-збирача) у випадку неспроможності банку-платника здійснити розрахунок. • За своєю економічною природою цей ризик є аналогічним кредитним ризикам в інших платіжних системах, однак у чекових розрахунках його складніше обмежити через високі трансакційні витрати та специфіку взаємних зобов’язань учасників.
Ризик ліквідності та управління ліквідністю	• Одержувач коштів може зазнати дефіциту ліквідності у разі, якщо чек буде анульований (void). • Окремий чек має обмежений вплив і враховується лише в контексті сукупних розрахункових зобов’язань банку-платника.	• Банки, що беруть участь у клірингових системах, наражаються на ризик ліквідності у випадку невчасного врегулювання зобов’язань. • Хоча подібні ризики притаманні всім платіжним системам, у чекових розрахунках їх складніше точно оцінити та прогнозувати через невизначеність нетто-позицій і обмежені можливості оперативного управління ними.

Джерело: складено автором за матеріалами[40].

Як видно з табл. 1.3, ключовими є кредитні ризики та ризики ліквідності, які виникають у процесі міжбанківських розрахунків і можуть впливати на стабільність платіжної системи в цілому.

Одним із ключових викликів є кіберризики та шахрайство. Як зазначає Банк міжнародних розрахунків, «payment systems are exposed to operational and security risks, including fraud» [2]. Це означає, що зі зростанням цифровізації зростає і вразливість до атак, що фактично робить безпеку центральним елементом функціонування платіжних систем.

Важливими є операційні ризики, пов'язані з можливими технічними збоями, відмовами систем або порушенням безперервності обробки платежів, що може призводити до затримок у розрахунках та негативно впливати на фінансову стабільність [3]. Не менш важливим ризиком є технічні збої та залежність від інфраструктури. У документах Європейського центрального банку підкреслюється, що «technical failures can disrupt the functioning of payment systems» [4]. Будь-який збій у системі може призвести до зупинки розрахунків, що в умовах цифрової економіки має мультиплікативний ефект та впливає на безперервність фінансових потоків.

Проблема конфіденційності даних також набуває особливої актуальності. Як зазначає Світовий банк, «digital payments raise concerns about data protection and privacy» [3]. Це свідчить про те, що розширення використання електронних платежів супроводжується накопиченням значних обсягів персональної інформації, що потребує належного захисту та ефективних механізмів кібербезпеки. Регуляторні обмеження виступають ще одним фактором, який впливає на розвиток платіжних систем. Законодавство України визначає, що «діяльність у сфері платіжних послуг підлягає державному регулюванню» [5]. З одного боку, це забезпечує стабільність і контроль, однак з іншого – може стримувати інновації та уповільнювати впровадження нових технологій.

У міжнародній практиці відзначається наявність правових та операційних ризиків, пов'язаних із різницею регуляторних підходів у різних країнах, що ускладнює розвиток транскордонних платежів та інтеграцію платіжних систем [2].

Окремою проблемою є фінансова нерівність, пов'язана з цифровим розривом. Як зазначає Світовий банк, «access to digital financial services remains

uneven across populations» [3]. Це означає, що частина населення залишається поза межами цифрової фінансової інфраструктури, що обмежує їх економічні можливості та доступ до сучасних платіжних інструментів.

Значним ризиком є також залежність від міжнародних платіжних систем. Як підкреслює Національний банк України, «значна частина безготівкових операцій здійснюється з використанням міжнародних платіжних систем» [6]. Це створює стратегічну залежність національної економіки від зовнішніх інфраструктур, що може мати як економічні, так і політичні наслідки. Крім того, у міжнародних дослідженнях підкреслюється, що недостатній рівень фінансової інклюзії та нерівномірний доступ до платіжних сервісів можуть стримувати економічне зростання та поглиблювати соціально-економічні диспропорції [3].

Отже, ризики електронних платіжних систем мають комплексний характер і охоплюють технологічні, економічні та інституційні аспекти. Їх врахування є критично важливим для забезпечення стійкості фінансової системи.

Електронні платіжні системи відіграють ключову роль у функціонуванні сучасної економіки, забезпечуючи ефективний рух фінансових ресурсів та підтримуючи розвиток цифрового середовища. Передусім вони впливають на швидкість обігу грошей. Як зазначає Банк міжнародних розрахунків, «efficient payment systems contribute to the smooth circulation of money» [2]. Це означає, що швидкість і надійність платежів безпосередньо впливають на економічну активність та ефективність функціонування грошового обігу.

Важливим аспектом є їх роль у розвитку електронної комерції. За даними Світового банку, «digital payments support the growth of e-commerce» [3]. Таким чином, платіжні системи виступають базовою інфраструктурою для функціонування онлайн-ринків. Також, електронні платіжні системи сприяють підвищенню фінансової інклюзії, забезпечуючи доступ до фінансових послуг для широких верств населення та бізнесу, що позитивно впливає на економічний розвиток [3]. Значний вплив електронні платежі мають і на фінансову інклюзію. Як підкреслює Світовий банк, «digital financial services can

expand access to financial systems» [3]. Це означає, що вони сприяють залученню нових користувачів до фінансового сектору, знижуючи бар'єри входу та забезпечуючи доступ до базових фінансових послуг.

З точки зору держави, платіжні системи мають важливе значення для реалізації економічної політики та контролю. Національний банк України зазначає, що «платіжні системи забезпечують прозорість фінансових потоків» [6]. Це створює можливості для ефективного моніторингу економічної діяльності та підвищення рівня фінансової дисципліни, а також сприяє протидії тіньовій економіці.

Окрему роль вони відіграють у процесах глобалізації фінансових ринків. Як зазначає Європейський центральний банк, «payment systems facilitate cross-border transactions» [4]. Це означає, що вони забезпечують інтеграцію національних економік у світову фінансову систему та розвиток міжнародних економічних зв'язків. Крім того, ефективні платіжні системи сприяють підвищенню конкурентоспроможності економіки, оскільки забезпечують швидкість, надійність і зниження вартості фінансових операцій [2]. Водночас електронні платіжні системи впливають і на тіньову економіку. З одного боку, їх використання сприяє детінізації. Як підкреслює Світовий банк, «electronic payments can increase transparency and reduce informality» [3]. З іншого боку, наявність нових цифрових інструментів створює і нові ризики обходу регуляторних механізмів, що вимагає постійного вдосконалення контролю та наглядових процедур [2].

Узагальнюючи, можна стверджувати, що електронні платіжні системи є фундаментальним елементом сучасної економіки, який визначає ефективність грошового обігу, рівень цифровізації та інтеграцію у глобальний фінансовий простір, а також впливає на рівень прозорості економічних процесів.

1.2. Етапи становлення та світові тенденції розвитку електронних платіжних систем

Виникнення електронних платіжних систем було зумовлене комплексом економічних, технологічних і соціальних факторів, які поступово сформували потребу у більш ефективних формах організації грошового обігу. Однією з ключових передумов стали обмеження готівкового обігу. Як зазначає Європейський центральний банк, «cash payments involve higher handling costs and security risks» [4]. Це означає, що використання готівки пов'язане з витратами на обробку, транспортування та зберігання, а також із підвищеними ризиками втрат і шахрайства, що об'єктивно стимулювало пошук альтернативних форм розрахунків. У цьому контексті важливу роль відіграв розвиток банківської системи та безготівкових розрахунків. Відповідно до законодавства України, «безготівкові розрахунки – це перерахування коштів з рахунку платника на рахунок отримувача» [1]. Це визначення відображає перехід від фізичного переміщення грошей до їх облікового перерозподілу, що стало основою для подальшої цифровізації платежів.

У міжнародних дослідженнях підкреслюється, що зростання обсягів безготівкових операцій сприяло підвищенню ефективності фінансових розрахунків та створило передумови для впровадження електронних платіжних систем [3]. Наступним етапом стало формування платіжних інструментів, таких як чеки та банківські перекази. Як підкреслює Світовий банк, «payment instruments have evolved from paper-based methods such as cheques to electronic means» [3]. Це свідчить про поступову трансформацію форм платежів, де кожен новий інструмент підвищував швидкість і зручність розрахунків.

Суттєвий вплив на розвиток платіжних систем мала глобалізація економіки. Як зазначає Банк міжнародних розрахунків, «globalisation has increased the demand for efficient cross-border payment systems» [2]. Таким чином, зростання міжнародної торгівлі та фінансових потоків вимагало створення систем, здатних забезпечити швидкі та надійні транскордонні платежі.

Ключовим драйвером змін стали інформаційні технології. За даними Національного банку України, «розвиток інформаційних технологій є основою модернізації платіжних систем» [6]. Це означає, що саме технологічний прогрес забезпечив можливість переходу від традиційних до електронних форм платежів, сформувавши сучасну платіжну інфраструктуру.

У міжнародних дослідженнях підкреслюється, що розвиток телекомунікацій та мережевих технологій значно прискорив обробку платіжної інформації та сприяв інтеграції фінансових ринків [3]. Отже, передумови виникнення електронних платіжних систем мають комплексний характер і включають як економічні обмеження традиційних форм розрахунків, так і технологічні можливості їх трансформації.

Історичний розвиток платіжних систем відображає поступовий перехід від матеріальних форм грошей до цифрових фінансових інструментів, що супроводжувався зміною технологічних та організаційних підходів до здійснення платежів. Початковим етапом був паперовий, для якого характерне використання чеків, векселів та клірингових механізмів. Як зазначає Світовий банк, «early payment systems were based on paper instruments and manual processing» [3]. Це означає, що розрахунки здійснювалися повільно та вимагали значних операційних витрат, що обмежувало ефективність фінансових операцій. Наступним етапом стала електронізація банківських розрахунків у 1960–1980-х роках. Як підкреслює Банк міжнародних розрахунків, «the automation of interbank payments significantly improved efficiency» [2]. Це свідчить про те, що впровадження електронних технологій дозволило прискорити обробку платежів та знизити витрати.

Подальший розвиток пов’язаний із впровадженням платіжних карток та автоматизованих платіжних систем, що забезпечили масове поширення безготівкових розрахунків та підвищили доступність платіжних послуг для населення [4]. У цей період також відбулося створення міжнародних комунікаційних систем.

Зокрема, як зазначає Європейський центральний банк, «SWIFT provides a global messaging network for financial institutions» [4]. Це стало ключовим кроком у розвитку міжнародних розрахунків, забезпечивши стандартизацію обміну фінансовою інформацією та підвищення швидкості транскордонних платежів.

Подальший розвиток привів до формування карткового етапу. Як зазначається у документах Європейського центрального банку, «payment cards have become a widely used instrument for retail payments» [4]. Це означає, що платіжні картки стали масовим інструментом, який суттєво спростив доступ до безготівкових розрахунків і сприяв поширенню електронних платежів. З розвитком інтернету виник новий етап – інтернет-платежі.

Як підкреслює Світовий банк, «the growth of e-commerce has driven the development of online payment systems» [3]. Це свідчить про взаємозалежність електронної комерції та платіжних інновацій, де попит на онлайн-торгівлю стимулює розвиток нових платіжних сервісів. Крім того, подальша цифровізація призвела до появи мобільних платежів та фінтех-рішень, які забезпечують миттєві розрахунки та розширюють можливості користувачів у здійсненні фінансових операцій [6].

Сучасний етап розвитку характеризується цифровізацією платіжних систем. Як зазначає Національний банк України, «поширення мобільних технологій сприяє розвитку цифрових платіжних інструментів» [6]. Це включає мобільні платежі, електронні гаманці та інтеграцію фінансових сервісів через API. У сучасних умовах важливим напрямом є відкритий банкінг. Як зазначає Європейський центральний банк, «open banking enables third-party access to financial services through APIs» [4].

Це означає, що платіжні системи переходять до нової моделі взаємодії, де ключову роль відіграє інтеграція та обмін даними, що сприяє розвитку інноваційних фінансових сервісів. Додатково у міжнародній практиці відзначається розвиток миттєвих платежів (instant payments), які забезпечують

проведення транзакцій у режимі реального часу та підвищують ефективність платіжних систем [3].

Таким чином, розвиток платіжних систем має еволюційний характер і відображає загальні тенденції цифровізації економіки. Кожен етап не замінює попередній повністю, а трансформує його, формуючи сучасну багаторівневу платіжну інфраструктуру. Сучасний етап розвитку платіжних систем нерозривно пов'язаний із формуванням фінтеху як окремого сектору фінансової системи, що трансформує традиційні підходи до надання платіжних послуг. Зокрема, Банк міжнародних розрахунків визначає, що «fintech refers to technological innovation in financial services» [2]. Це означає, що фінтех не є окремою галуззю у класичному розумінні, а виступає інструментом трансформації всієї фінансової системи.

Вплив фінтех-стартапів на платіжний ринок проявляється у зміні традиційних бізнес-моделей. Як зазначає Світовий банк, «fintech companies are reshaping the provision of financial services» [3]. Це свідчить про те, що нові гравці не просто доповнюють ринок, а фактично змінюють правила гри, пропонуючи швидші та більш гнучкі рішення. У результаті виникає конкуренція між банками та фінтех-компаніями. Європейський центральний банк підкреслює, що «new entrants are increasing competition in the payments market» [4]. Це означає, що традиційні банки змушені адаптуватися до нових умов, впроваджуючи цифрові рішення або співпрацюючи з фінтехом. Також, у міжнародній практиці спостерігається тенденція до формування партнерських моделей взаємодії між банками та фінтех-компаніями, що сприяє підвищенню ефективності платіжних послуг та прискоренню інноваційних процесів [3].

Серед ключових напрямів фінтеху у платіжній сфері особливе місце займають цифрові гаманці. Як зазначає Світовий банк, «digital wallets enable users to store payment information and make transactions electronically» [3]. Це значно спрощує процес платежів і зменшує залежність від традиційних банківських інструментів, підвищуючи зручність користування фінансовими сервісами.

Іншим важливим напрямом є моделі відкладених платежів. За даними Банку міжнародних розрахунків, «buy-now-pay-later services allow consumers to defer payments» [2]. Це трансформує споживчу поведінку та змінює підходи до кредитування у роздрібному сегменті, розширюючи доступ до фінансових ресурсів. Окрему роль відіграє інтеграція фінансових послуг у нефінансові платформи. Як зазначає Європейський центральний банк, «financial services are increasingly embedded into non-financial platforms» [4]. Це означає, що платежі стають невидимою частиною користувацького досвіду, що кардинально змінює модель взаємодії з фінансами.

Крім того, у сучасних умовах спостерігається розвиток супердодатків (super apps), які поєднують різні фінансові та нефінансові сервіси в межах єдиної цифрової платформи, що підвищує інтегрованість платіжних рішень та зручність для користувачів [3]. Особливого значення набуває роль BigTech-компаній. Як підкреслює Банк міжнародних розрахунків, «big tech firms are becoming important providers of payment services» [2]. Це свідчить про те, що технологічні гіганти фактично входять у фінансовий сектор, посилюючи конкуренцію та змінюючи баланс сил на ринку, а також сприяючи розвитку нових платіжних екосистем.

Цифрові платежі є ключовим елементом сучасної платіжної інфраструктури, що забезпечує швидкість, доступність і масштабованість фінансових операцій. Як зазначає Світовий банк, «digital payments are payments made through digital channels» [3]. Це визначення підкреслює, що основною ознакою таких платежів є використання електронних технологій на всіх етапах їх здійснення.

У міжнародній практиці підкреслюється, що цифрові платежі сприяють підвищенню ефективності фінансових ринків та інтеграції економічних процесів на глобальному рівні [4]. Серед основних видів цифрових платежів виділяють онлайн-платежі.

Зокрема, Європейський центральний банк зазначає, що «online payments are initiated over the internet» [4]. Це забезпечує можливість здійснення фінансових

операцій незалежно від фізичної присутності сторін та сприяє розвитку електронної комерції. Мобільні платежі стали логічним продовженням цифровізації. Як підкреслює Світовий банк, «mobile payments enable transactions via mobile devices» [3]. Це суттєво розширює доступ до фінансових послуг і підвищує їх зручність, особливо для населення з обмеженим доступом до традиційної банківської інфраструктури.

Окрему категорію становлять безконтактні платежі. За даними Європейського центрального банку, «contactless payments allow transactions without physical contact» [4]. Це зменшує час проведення операцій і підвищує ефективність платіжного процесу. У сучасних умовах поширення набувають миттєві платежі, які забезпечують проведення операцій у режимі реального часу та підвищують швидкість обігу коштів [3].

Інтеграція платіжних сервісів у повсякденне життя є ключовою тенденцією. Як зазначає Світовий банк, «digital payments are increasingly integrated into daily activities» [3]. Це означає, що платіжні операції стають невід’ємною частиною споживчої поведінки та повсякденних економічних процесів. Ключовими характеристиками цифрових платежів є швидкість і масштабованість. Як підкреслює Банк міжнародних розрахунків, «modern payment systems provide fast and scalable solutions» [2]. Це дозволяє обробляти значні обсяги транзакцій у реальному часі, що є критично важливим для сучасної економіки. Разом з тим, цифрові платежі характеризуються високим рівнем автоматизації процесів, що знижує операційні витрати та підвищує ефективність платіжної інфраструктури [3].

Інтеграція платіжних сервісів у повсякденне життя є ключовою тенденцією. Як зазначає Світовий банк, «digital payments are increasingly integrated into daily activities» [3]. Це означає, що платіжні операції стають невід’ємною частиною споживчої поведінки та повсякденних економічних процесів. Ключовими характеристиками цифрових платежів є швидкість і масштабованість. Як підкреслює Банк міжнародних розрахунків, «modern payment systems provide fast and scalable solutions» [2]. Це дозволяє обробляти значні обсяги транзакцій у

реальному часі, що є критично важливим для сучасної економіки. Також, цифрові платежі характеризуються високим рівнем автоматизації процесів, що знижує операційні витрати та підвищує ефективність платіжної інфраструктури [3]. Водночас вони сприяють підвищенню прозорості фінансових операцій та розвитку цифрової економіки загалом [4]. Серед основних переваг безготівкової економіки виділяється підвищення прозорості.

Як підкреслює Світовий банк, «digital payments increase transparency of financial transactions» [3]. Це сприяє зменшенню рівня тіньової економіки та підвищенню ефективності контролю за фінансовими потоками. До того ж, електронні платежі сприяють економічній ефективності. Як зазначає Банк міжнародних розрахунків, «electronic payments reduce transaction costs» [2]. Це робить фінансові операції більш доступними, швидкими та менш витратними для учасників економічних відносин.

Водночас концепція cashless economy має і ризики. Як зазначає Світовий банк, «digital systems create dependency on technology» [3]. Це означає, що будь-які технічні збої можуть мати масштабні наслідки для економіки та впливати на безперервність фінансових операцій. У міжнародній практиці підкреслюється, що надмірна залежність від цифрових платіжних інструментів може посилювати вразливість фінансової системи до кіберризиків та технічних збоїв [2]. Також актуальними залишаються питання конфіденційності. Як підкреслює Європейський центральний банк, «privacy concerns remain a key issue in digital payments» [4].

Це обмежує повну відмову від готівки та вимагає пошуку балансу між зручністю і безпекою, а також впровадження ефективних механізмів захисту персональних даних. У світовій практиці концепція cashless economy активно реалізується. Як зазначає Світовий банк, «some countries are moving towards predominantly cashless economies» [3]. Це підтверджує глобальний характер даної тенденції та її стратегічне значення для розвитку фінансових систем. У міжнародних дослідженнях зазначається, що перехід до безготівкової економіки супроводжується необхідністю удосконалення нормативно-

правового регулювання та забезпечення кібербезпеки платіжної інфраструктури [2].

Сучасний розвиток електронних платіжних систем характеризується комплексом взаємопов’язаних тенденцій, що відображають глобальну цифровізацію фінансового сектору та зміну поведінки користувачів. Однією з ключових тенденцій є зростання частки безготівкових платежів. Як зазначає Світовий банк, «the use of digital payments is increasing globally» [3]. Це свідчить про поступове витіснення готівки та перехід до електронних форм розрахунків.

Важливим напрямом розвитку є впровадження миттєвих платежів. За даними Банку міжнародних розрахунків, «instant payment systems enable the immediate transfer of funds» [2]. Це означає, що фінансові операції здійснюються у режимі реального часу, що значно підвищує ефективність економічних процесів. У міжнародній практиці спостерігається тенденція до підвищення рівня фінансової інклюзії через розширення доступу до цифрових платіжних інструментів [3]. Суттєвою тенденцією є також поширення відкритого банкінгу. Як підкреслює Європейський центральний банк, «open banking allows third-party providers to access banking data via APIs» [4]. Це сприяє розвитку конкуренції та створенню нових фінансових продуктів, а також підвищує рівень інтеграції фінансових сервісів. Інтеграція штучного інтелекту у платіжні процеси є ще одним важливим напрямом.

Як зазначає Банк міжнародних розрахунків, «artificial intelligence is increasingly used in payment services» [2]. Це дозволяє автоматизувати обробку транзакцій, підвищити рівень безпеки та покращити користувацький досвід. Також застосування штучного інтелекту сприяє вдосконаленню систем виявлення шахрайства та управління ризиками у платіжній сфері [2].

Окрему увагу привертає розвиток цифрових валют центральних банків. За даними Банку міжнародних розрахунків, «central bank digital currencies are being explored worldwide» [2]. Це свідчить про прагнення держав створити альтернативу приватним цифровим платіжним інструментам та підвищити контроль за грошовим обігом. Глобалізація платіжних ринків також

залишається ключовою тенденцією. Як зазначає Європейський центральний банк, «payment systems facilitate cross-border transactions» [4]. Це означає, що сучасні платіжні системи забезпечують інтеграцію національних економік у єдиний фінансовий простір. Крім того, у міжнародній практиці вказується на необхідність гармонізації стандартів та регуляторних підходів для забезпечення ефективності та безпеки транскордонних платежів [2]. Подальший розвиток електронних платіжних систем визначається не лише поточними тенденціями, а й довгостроковими структурними змінами у фінансовому секторі.

Одним із ключових напрямів є повна цифровізація фінансових послуг. Як зазначає Світовий банк, «digital financial services are transforming the financial sector» [3]. Це означає, що всі основні фінансові операції поступово переходять у цифровий формат, підвищуючи ефективність та доступність фінансових послуг. У цьому контексті розглядається сценарій зменшення ролі готівки. Як підкреслює Європейський центральний банк, «the use of cash is declining in many economies» [4]. Це свідчить про поступовий перехід до безготівкових розрахунків як домінуючої форми платежів.

У міжнародній практиці виділяється, що цифровізація фінансового сектору супроводжується необхідністю розвитку відповідної інфраструктури та вдосконалення регуляторного середовища [2]. Очікується також посилення ролі фінтех-компаній.

За даними Банку міжнародних розрахунків, «fintech is reshaping financial intermediation» [2]. Це означає, що фінтех-компанії дедалі більше впливають на структуру фінансового ринку, змінюючи традиційні механізми надання фінансових послуг. Водночас відбувається трансформація банків. Як зазначає Європейський центральний банк, «banks are evolving towards digital platforms» [4]. Це свідчить про зміну ролі банків із традиційних фінансових посередників на технологічні екосистеми, що інтегрують широкий спектр фінансових сервісів. Разом із розвитком виникають і нові ризики. Зокрема, Банк міжнародних розрахунків підкреслює, що «cyber risks are increasing in digital payment systems» [2]. Це означає, що питання кібербезпеки стає критично

важливим для стабільності фінансової системи та потребує постійного вдосконалення механізмів захисту. Також, у міжнародній практиці виокремлюється необхідність балансу між інноваціями та регулюванням для забезпечення стійкого розвитку платіжних систем [3]. Регуляторний аспект також набуває ваги. Відповідно до законодавства України, «державне регулювання платіжного ринку здійснюється з метою забезпечення його стабільності» [5]. Це свідчить про необхідність балансу між інноваціями та контролем, що є ключовою умовою сталого розвитку платіжних систем.

Загалом, зростає залежність від технологій. Як зазначає Світовий банк, «digital systems increase reliance on technological infrastructure» [3]. Стабільність платіжних систем безпосередньо залежить від надійності технологічних рішень та безперервності їх функціонування. Водночас у міжнародній практиці підкреслюється, що ефективне регулювання повинно враховувати швидкість технологічних змін та забезпечувати адаптивність нормативної бази до нових фінансових інструментів [2]. Узагальнюючи, можна стверджувати, що майбутнє електронних платіжних систем визначається поєднанням інноваційного розвитку та зростанням ризиків, що вимагає комплексного підходу до їх регулювання та впровадження.

1.3. Нормативно-правове регулювання електронних платіжних систем у міжнародній практиці

Регулювання електронних платіжних систем у міжнародній практиці формується під впливом глобальних стандартів, діяльності міжнародних організацій та національних правових систем провідних економік світу. Такий багаторівневий підхід забезпечує узгодженість функціонування платіжної інфраструктури в умовах глобалізації. Зокрема, Банк міжнародних розрахунків підкреслює, що «safe and efficient payment systems are essential for the stability of the financial system» [7]. Це означає, що регулювання платіжних систем

виходить за межі технічного забезпечення розрахунків і стає елементом макроекономічної політики. Водночас у більш пізніх документах цієї ж організації наголошується на необхідності дотримання принципів функціонування фінансової інфраструктури, зокрема у рамках «Principles for Financial Market Infrastructures» [7], що розширює підхід до регулювання платіжних систем з урахуванням системних ризиків. Banque de France розглядає платіжні та ринкові інфраструктури як основу сучасної цифрової фінансової системи, що потребує надійності, безпеки та регуляторного нагляду [33].

Основу міжнародного регулювання становлять стандарти, розроблені міжнародними фінансовими інституціями. Зокрема, Банк міжнародних розрахунків визначає, що «payment systems should be safe and efficient» [2]. Це положення закладає фундаментальний принцип функціонування платіжних систем, орієнтований на мінімізацію ризиків і забезпечення надійності.

Методологія розкриття інформації та оцінювання PFMI дозволяє аналізувати платіжні системи з погляду прозорості, управління ризиками та відповідності міжнародним стандартам [37]. Міжнародні стандарти передбачають необхідність належного управління ризиками. Як зазначається у документах цієї ж організації, «systems should have clear rules and procedures for risk management» [2]. Це означає, що регулювання має охоплювати не лише технічні аспекти, але й механізми запобігання фінансовим та операційним ризикам. Водночас у міжнародній практиці підкреслюється важливість забезпечення прозорості, ефективного нагляду та координації між регуляторами різних країн для підтримки стабільності платіжних систем [3].

Важливу роль у формуванні регуляторного середовища відіграють міжнародні організації. Зокрема, Світовий банк підкреслює, що «international standards help improve the safety and efficiency of payment systems worldwide» [3]. Це свідчить про необхідність гармонізації національних підходів до регулювання та забезпечення узгодженості функціонування платіжних систем на глобальному рівні.

У свою чергу, Європейський центральний банк зазначає, що «oversight of payment systems is essential for financial stability» [4]. Регламент ЄС щодо миттєвих кредитових переказів демонструє нормативне закріплення швидких платежів як важливого напряму розвитку європейського платіжного ринку [36]. Це підкреслює, що контроль за платіжними системами є невід'ємною частиною макрофінансового регулювання та спрямований на мінімізацію системних ризиків. На рівні Європейського Союзу регулювання платіжних систем має комплексний характер і спрямоване на створення єдиного платіжного простору. Як зазначає Європейський центральний банк, «the objective is to create an integrated European payments market» [4]. Це означає, що регуляторна політика ЄС орієнтована на уніфікацію правил, підвищення конкуренції та забезпечення ефективного функціонування платіжної інфраструктури.

У міжнародній практиці важливе значення має координація дій регуляторів різних країн для забезпечення стабільності транскордонних платежів та зниження регуляторних бар'єрів [2]. Ключовим елементом є відкритий банкінг. Зокрема, «open banking allows third-party providers to offer payment services» [4]. Це сприяє розвитку інновацій та розширенню доступу до фінансових послуг, а також формує нові конкурентні умови на платіжному ринку.

На відміну від ЄС, у США сформувалася більш децентралізована модель регулювання. Як зазначає Світовий банк, «the regulatory framework for payment systems differs across countries» [3]. Це означає, що в США регулювання здійснюється через поєднання різних інституцій та ринкових механізмів, що забезпечує адаптивність до змін у фінансовому середовищі.

Водночас важливу роль відіграє Federal Reserve System, яка забезпечує стабільність платіжної інфраструктури. Як підкреслюється у звітах, «the Federal Reserve plays a key role in the U.S. payment system» [10].

Це свідчить про поєднання державного контролю та ринкових механізмів у регулюванні, а також про ключову роль центрального банку у підтриманні ефективності платіжної системи.

Порівняльний аналіз показує, що різні підходи до регулювання мають свої переваги. Європейська модель характеризується високим рівнем стандартизації, тоді як американська – більшою гнучкістю. Водночас обидві системи орієнтовані на досягнення спільної мети — забезпечення безпеки та ефективності платіжних операцій, що відповідає базовим принципам міжнародних стандартів [7].

Особливе значення має роль центральних банків у регулюванні платіжних систем. Як підкреслює Банк міжнародних розрахунків, «central banks have a responsibility to promote safe and efficient payment systems» [2]. Це означає, що центральні банки виступають не лише регуляторами, але й активними учасниками процесу розвитку платіжної інфраструктури, забезпечуючи її надійність та стабільність. Крім того, у міжнародній практиці наголошується, що центральні банки здійснюють нагляд (oversight) за платіжними системами та координують діяльність їх учасників з метою зниження системних ризиків [4].

Сучасний етап розвитку платіжних систем ставить нові виклики перед регулюванням. Зокрема, Банк міжнародних розрахунків зазначає, що «technological innovation is transforming financial services» [2]. Це означає, що регуляторні механізми повинні постійно адаптуватися до нових технологій, забезпечуючи баланс між інноваціями та стабільністю фінансової системи.

Особливої уваги потребують питання цифрових валют та фінтеху. Як підкреслює Банк міжнародних розрахунків, «central bank digital currencies raise new policy and regulatory questions» [7]. Це свідчить про необхідність оновлення підходів до регулювання у відповідь на цифровізацію фінансової системи. Крім того, у міжнародній практиці підкреслюється, що розвиток фінтеху потребує формування гнучких регуляторних підходів, які дозволяють підтримувати інновації без зниження рівня фінансової безпеки [9].

Важливим аспектом міжнародного регулювання електронних платіжних систем є його багаторівневий характер, що передбачає взаємодію глобальних стандартів і національних правових механізмів. Як зазначає Світовий банк, «payment system development requires a comprehensive legal and regulatory

framework» [6]. Це означає, що ефективність платіжної інфраструктури безпосередньо залежить від узгодженості правових норм на різних рівнях.

Особливу увагу міжнародні організації приділяють питанню системних ризиків. Зокрема, Банк міжнародних розрахунків підкреслює, що «systemically important payment systems can transmit shocks across financial markets» [5]. Це свідчить про те, що платіжні системи можуть виступати каналом поширення фінансових криз, що обумовлює необхідність їх жорсткого регулювання. Також, у міжнародній практиці наголошується на важливості ідентифікації системно важливих платіжних систем та здійснення за ними посиленого нагляду для мінімізації потенційних ризиків для фінансової стабільності [4].

З точки зору практичного застосування, міжнародні стандарти регулювання реалізуються через конкретні вимоги до інфраструктури платіжних систем. Як зазначено у документах Банку міжнародних розрахунків, «financial market infrastructures should ensure the finality of settlement» [5]. Це означає, що кожна платіжна операція повинна бути остаточною та незворотною, що мінімізує фінансові ризики та забезпечує стабільність розрахунків.

Крім того, важливою вимогою є прозорість діяльності платіжних систем. Як зазначає Європейський центральний банк, «transparency is a key element of effective payment system oversight» [8]. Це дозволяє забезпечити довіру з боку учасників ринку та підвищити ефективність контролю. Також міжнародні стандарти передбачають необхідність забезпечення безперервності функціонування платіжних систем, зокрема шляхом впровадження механізмів резервування та управління операційними ризиками [5].

Окрему увагу в міжнародній практиці приділено регулюванню інновацій. Як підкреслює Міжнародний валютний фонд, «fintech developments pose new challenges for regulators» [10].

Це означає, що традиційні регуляторні підходи вже не відповідають сучасним умовам і потребують адаптації до швидких технологічних змін.

Уразі впровадження нових сприятливих регуляторних механізмів обсяги миттєвих платежів у Єврозоні можуть суттєво зрости до 2027 року. Якщо у

2022 році кількість транзакцій миттєвих платежів становила 3,3 млрд операцій, то за оптимістичним сценарієм прогнозується її збільшення більш ніж удвічі.

Також очікується зростання частки миттєвих платежів у загальному обсязі фінансових операцій. Це свідчить про поступовий перехід фінансової системи до цифрових моделей обслуговування та підвищення попиту на швидкі й зручні платіжні інструменти. Наведені дані демонструють важливу роль державного регулювання у розвитку платіжної інфраструктури. Саме створення сприятливих нормативних умов може стати одним із головних факторів подальшого поширення миттєвих платежів та цифровізації фінансового сектору.

У цьому контексті важливим є баланс між інноваціями та стабільністю. Як зазначає Світовий банк, «regulation should support innovation while maintaining financial stability» [6]. Це формує нову парадигму регулювання, у якій держава не лише обмежує, але й стимулює розвиток фінансових технологій, створюючи сприятливе середовище для інновацій. До того ж, у міжнародній практиці застосовуються такі інструменти, як регуляторні «пісочниці» (regulatory sandboxes), що дозволяють тестувати нові фінансові продукти в контрольованих умовах без порушення стабільності фінансової системи [10].

Узагальнюючи, можна зазначити, що міжнародне нормативно-правове регулювання електронних платіжних систем базується на поєднанні глобальних стандартів, діяльності міжнародних організацій та національних правових механізмів. Такий підхід забезпечує баланс між інноваційністю та стабільністю фінансової системи, що є ключовою умовою її ефективного функціонування.

Висновки до розділу 1

У першому розділі кваліфікаційної роботи було досліджено теоретичні основи розвитку електронних платіжних систем у міжнародній економіці та визначено їх значення у функціонуванні сучасної фінансової інфраструктури.

У процесі дослідження розкрито сутність електронних платіжних систем як комплексної категорії, що поєднує інституційні, економічні та технологічні аспекти функціонування фінансової системи. Визначено, що електронні платіжні системи забезпечують організацію, обробку та проведення фінансових операцій у цифровому середовищі, сприяючи підвищенню швидкості розрахунків, зниженню трансакційних витрат та розвитку безготівкової економіки. Досліджено класифікацію електронних платіжних систем за рівнем організації, типом платіжного інструменту, способом обробки платежів, участю банків та характером розрахунків. Встановлено, що розвиток цифрових технологій сприяв переходу від традиційних централізованих моделей до більш інноваційних і децентралізованих рішень.

У ході дослідження етапів становлення електронних платіжних систем встановлено, що їх еволюція має послідовний характер та безпосередньо пов’язана з розвитком інформаційних технологій, глобалізацією фінансових ринків і поширенням електронної комерції. Визначено, що перехід від паперових платіжних інструментів до цифрових форм розрахунків супроводжувався автоматизацією міжбанківських платежів, розвитком карткових систем, впровадженням інтернет- і мобільних платежів, а також формуванням fintech-сектору. З’ясовано, що сучасними світовими тенденціями розвитку електронних платіжних систем є поширення миттєвих платежів, розвиток цифрових гаманців, інтеграція фінансових сервісів через API, формування концепції open banking та активне впровадження технологій штучного інтелекту й distributed ledger technology.

У результаті аналізу нормативно-правового регулювання електронних платіжних систем у міжнародній практиці встановлено, що ефективне функціонування платіжної інфраструктури потребує поєднання державного контролю, технологічної безпеки та стимулювання інновацій. Визначено, що міжнародна практика регулювання базується на стандартах Банку міжнародних розрахунків, нормативних актах Європейського Союзу, зокрема PSD2, а також на принципах забезпечення прозорості, безпеки та фінансової стабільності.

Доведено, що важливими напрямами сучасного регулювання є захист персональних даних, забезпечення кібербезпеки, контроль за діяльністю небанківських платіжних провайдерів та адаптація нормативної бази до розвитку цифрових фінансових технологій.

Узагальнюючи результати проведеного дослідження, можна зробити висновок, що електронні платіжні системи є невід’ємним елементом сучасної міжнародної економіки, який забезпечує ефективність фінансових розрахунків, підтримує розвиток цифрової економіки та сприяє інтеграції національних фінансових систем у глобальний економічний простір.

РОЗДІЛ 2. АНАЛІЗ СВІТОВОГО ДОСВІДУ ТА ПЕРСПЕКТИВИ РОЗВИТКУ ЕЛЕКТРОННИХ ПЛАТІЖНИХ СИСТЕМ В УКРАЇНІ

2.1. Аналіз функціонування провідних електронних платіжних систем у світі

Цифровізація економіки виступає ключовим фактором трансформації платіжного ринку. Дослідження ЕСВ щодо платіжної поведінки споживачів показує зміну ролі готівки, карток, мобільних та онлайн-платежів у повсякденних розрахунках [35]. Статистика ЕСВ щодо платежів у єврозоні може бути використана для порівняння структури безготівкових платежів у ЄС та Україні [34].

Як зазначає Національний банк України, розвиток цифрових технологій зумовлює поширення мобільних платежів, електронних гаманців та миттєвих платіжних інструментів [3]. Це, у свою чергу, змінює поведінкові моделі споживачів та формує попит на швидкі й зручні фінансові сервіси. Таким чином, сучасний світовий ринок електронних платіжних систем характеризується масштабністю, високою динамікою розвитку та структурними змінами. Ключовими тенденціями є зростання обсягів електронних платежів, посилення ролі fintech і BigTech-компаній, а також поглиблення процесів глобалізації та цифровізації. Arner, Barberis і Buckley аналізують еволюцію фінтеху після фінансової кризи та показують, що цифрові фінансові інновації стали новою парадигмою розвитку фінансового сектору [51]. У перспективі саме ці фактори визначатимуть подальший розвиток платіжної інфраструктури на глобальному рівні.

Розвиток платіжних систем тісно пов’язаний із технологічним прогресом та змінами у світовій фінансовій інфраструктурі. Протягом останніх десятиліть способи здійснення фінансових операцій суттєво трансформувалися — від традиційних паперових інструментів до цифрових і децентралізованих платформ. Digital Bank показує перехід від традиційної банківської моделі до

цифрового банку, де платежі стають частиною ширшої цифрової екосистеми [45]. База Global Financial Inclusion дає кількісні показники доступу населення до рахунків, цифрових платежів і фінансових послуг у різних країнах [41]. Для кращого розуміння цієї трансформації доцільно проаналізувати основні етапи еволюції платіжних систем.

Таблиці 2.1 - Еволюція платіжних систем за роками

	Паперова ера: до 1960-х	Пластикова ера: 1960-ті – 1990-ті	Ера рахунків: 1990-ті – 2020-ті	Децентралізована ера: з 2020-х
Типи транзакцій	Готівка, чеки та перекази	Готівка, чеки, перекази та фізичні картки	Миттєві перекази, A2A та віртуальні картки	Інтероперабельні та відкриті платформи, децентралізовані
Джерела економічної диференціації	Залишки на рахунках і депозити	Комісії та транзакції	Відносини з клієнтами та комісії за перекази	Зручність, безпека та низький рівень шахрайства
Канали дистрибуції	Фізичні (наприклад, відділення)	Фізичнні та банкомати	Фізичні, банкомати, онлайн, мобільні застосунки та цифрові гаманці	Фізичні, банкомати, онлайн, мобільні застосунки, вбудовані рішення та метавсесвіти
Технології	Телеграф	Автоматизована клірингова плата (ACH)	Застосунки та миттєві платежі	Платформа як сервіс (PaaS), токенізація, генеративний ШІ та відкритий/API-банкінг

Джерело: складено автором за матеріалами [24].

Як видно з табл. 2.1, розвиток платіжних систем відбувався поступово та супроводжувався зміною технологій, каналів дистрибуції та моделей фінансового обслуговування. На ранніх етапах домінували готівкові розрахунки, чеки та фізичні банківські відділення, тоді як сучасний етап

характеризується активним впровадженням цифрових платформ, мобільних застосунків і децентралізованих фінансових рішень.

Особливо помітною є зміна джерел економічної диференціації. Якщо раніше ключову роль відігравали депозити та банківські рахунки, то сьогодні конкурентні переваги формуються завдяки швидкості проведення операцій, зручності цифрових сервісів, безпеці та інтеграції фінансових технологій. Pilbeam розкриває міжнародні фінансові потоки, валютні операції та роль фінансових інструментів, що важливо для аналізу транскордонних платежів [49].

Крім того, таблиця демонструє поступовий перехід від фізичної інфраструктури до цифрових каналів обслуговування. Сучасні платіжні системи дедалі більше орієнтуються на відкриті платформи, API-банкінг, токенізацію та технології штучного інтелекту, що свідчить про глибоку цифрову трансформацію міжнародного фінансового сектору.

The PAYTECH Book акцентує увагу на PayTech як окремому напрямі фінтеху, пов’язаному з трансформацією платіжних сервісів, цифрових гаманців і платіжної інфраструктури [44].

Діяльність PayPal є показовою для розуміння трансформації платіжного ринку під впливом фінансових технологій, оскільки компанія сформувала нову модель надання платіжних послуг, альтернативну традиційній банківській. Її розвиток відображає загальну тенденцію переходу від банкоцентричної системи до цифрових платформ, що функціонують як незалежні посередники у сфері платежів. Історично PayPal була створена як сервіс для забезпечення онлайн-платежів, зокрема в електронній комерції, та з часом трансформувалася у глобальну платіжну платформу. Бізнес-модель компанії базується на наданні платіжних послуг через цифровий інтерфейс без необхідності прямої участі банку у кожній транзакції.

Одним із важливих інструментів корпоративної фінансової політики є програми зворотного викупу акцій, які дозволяють компаніям підтримувати ринкову вартість власних цінних паперів та підвищувати інвестиційну

привабливість. Для оцінки фінансової активності компанії PayPal доцільно проаналізувати результати реалізації програми викупу акцій у 2023 році.

Таблиця 2.2 - Діяльність із викупу акцій PayPal (узагальнення)

Період	Загальна кількість викуплених акцій	Середня ціна за акцію ($)	Кількість акцій за програмою	Орієнтовна вартість акцій (млн дол. США)
Баланс на 30 вересня 2023				11,466
1–31 жовтня 2023	1.8	58.13	1.8	11,359
1–30 листопада 2023	1.9	57.45	1.9	11,247
1–31 грудня 2023	6.4	60.37	6.4	10,859
Баланс на 31 грудня 2023	10.1		10.1	10,859
Примітка: середня ціна включає комісії брокера, але не включає акцизний податок.				

Джерело: складено автором за матеріалами [12].

Як видно з табл. 2.2, протягом четвертого кварталу 2023 року компанія PayPal активно здійснювала викуп власних акцій. Найбільший обсяг викупу спостерігався у грудні 2023 року, коли було викуплено 6,4 млн акцій за середньою ціною 60,37 дол. США за акцію.

Загалом станом на 31 грудня 2023 року компанія викупила 10,1 млн акцій у межах програми зворотного викупу. Водночас орієнтовна вартість акцій, доступних для подальшого викупу, поступово скорочувалася, що свідчить про активне використання фінансових ресурсів компанії для підтримки ринкової капіталізації. Наведені дані демонструють прагнення PayPal підвищити довіру інвесторів та стабілізувати ринкову вартість акцій в умовах динамічного розвитку цифрового фінансового сектору.

Відповідно до аналітики Міжнародного валютного фонду, такі фінтех-компанії функціонують як інноваційні посередники, що оптимізують фінансові процеси та підвищують ефективність платіжної інфраструктури [10]. Згідно з офіційною звітністю компанії, основним джерелом доходів є комісії за обробку транзакцій, що формуються в результаті обслуговування як споживачів, так і бізнес-клієнтів [12].

Ключові послуги PayPal охоплюють широкий спектр операцій, зокрема здійснення електронних переказів між користувачами, оплату товарів і послуг в інтернеті, а також функціонування цифрового гаманця. Крім того, сервіс забезпечує інтеграцію з платформами електронної комерції, що дозволяє спростити платіжні процеси для бізнесу. Як зазначає Світовий банк, розвиток подібних сервісів сприяє підвищенню доступності фінансових послуг і розширенню участі користувачів у цифровій економіці [6]. Географія діяльності PayPal охоплює значну кількість країн, що підтверджує високий рівень глобалізації платіжних сервісів. Компанія забезпечує можливість здійснення транскордонних платежів, що є важливим елементом сучасної фінансової системи. У цьому контексті Європейський центральний банк підкреслює значення інтегрованих платіжних рішень для забезпечення ефективності міжнародних розрахунків [8].

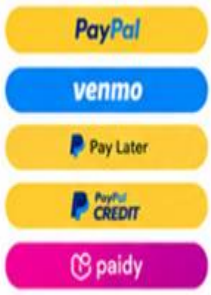
Як видно з таблиці 2.3, платформа PayPal забезпечує широкий спектр фінансових послуг як для продавців, так і для споживачів. Компанія інтегрує інструменти оформлення замовлень, обробки платежів, цифрові гаманці та сервіси для бізнесу в єдину цифрову екосистему.

Особливе значення мають сервіси цифрових гаманців, які включають кредитні та дебетові картки, перекази P2P, криптовалютні операції та заощадження. Крім того, PayPal активно розвиває рішення для захисту від шахрайства, управління ризиками та омніканального обслуговування клієнтів.

Наведені дані також свідчать про значні масштаби діяльності компанії. PayPal забезпечує близько 25 млрд глобальних транзакцій та об’єднує понад

426 млн активних облікових записів, що підтверджує її провідні позиції на світовому ринку цифрових платіжних систем.

Таблиця 2.3 - Платіжна статистика PayPal

<table>
<tr><td colspan="4">Платіжні рішення PayPal</td></tr>
<tr><td colspan="2">Продавці інтергуються з PayPal для упраління своїм бізнесом</td><td colspan="2">Споживачі використовують PayPal для фінансових прдуктів і послуг та інструментів для покупок</td></tr>
<tr><td colspan="4">↓</td></tr>
<tr><td>Оформлення замовлення</td><td>Обробка платежів</td><td>Цифрові гаманці</td><td>Сервіси для продавців</td></tr>
<tr><td rowspan="4">
</td><td rowspan="4">
</td><td>Фінансові послуги для споживачів</td><td rowspan="4">• Захист від шахрайства та управління ризиками
• Омніканальні та рішення для точок продажу
• Виплати</td></tr>
<tr><td>• Кредитні та дебетові картки
• Кредити
• Криптовалюти, перекази
• P2P
• Зощадження</td></tr>
<tr><td>Покупки та винагороди</td></tr>
<tr><td>• Пропозиції
• Лояльність Винагороди</td></tr>
<tr><td colspan="4">↓</td></tr>
<tr><td colspan="4">Забезпечує 25,0 млрд глобальних транзакцій і об'єднує 426 млн активних облікових записів</td></tr>
</table>

Джерело: складено автором за матеріалами [12].

Складові чистого доходу за роки, що завершилися 31 грудня 2023, 2022 та 2021 років, наведено нижче (у млн. дол. США).

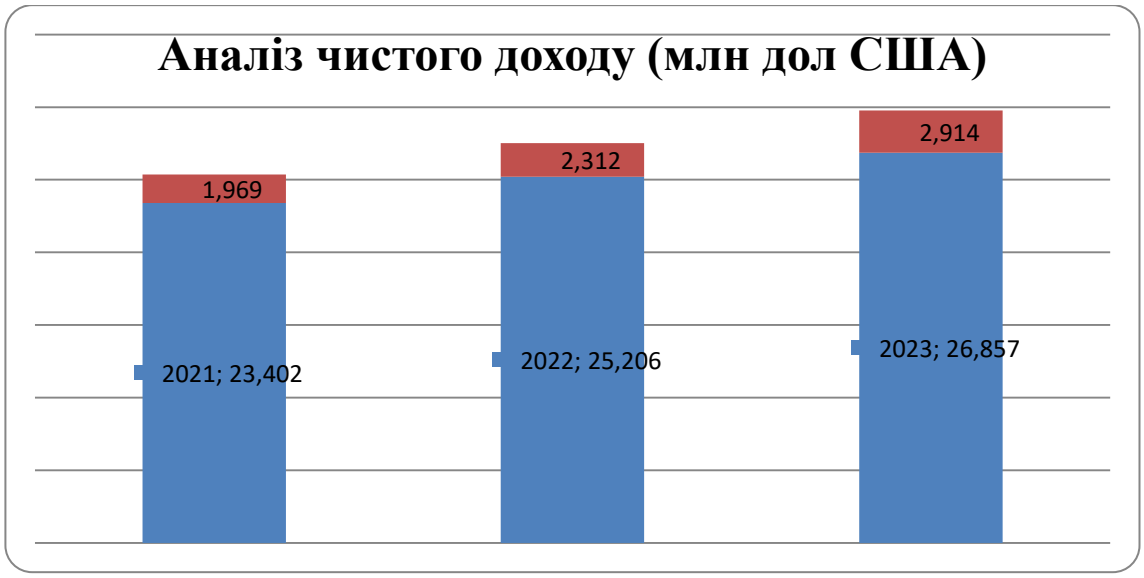

Рис. 2.1 - *Динаміка чистого доходу Pay Pal*
Джерело: складено автором на основі[12].

Як видно з рис. 2.1 , компанія PayPal демонструє стабільне зростання чистого доходу протягом 2021–2023 років. У 2021 році чистий дохід компанії становив 23,4 млрд дол. США, у 2022 році - 25,2 млрд дол. США, а у 2023 році показник зріс до 26,9 млрд дол. США.

Також спостерігається позитивна динаміка чистого прибутку компанії. Якщо у 2021 році прибуток становив 1,969 млрд дол. США, то у 2023 році він збільшився до 2,914 млрд дол. США. Це свідчить про підвищення ефективності діяльності компанії та зростання масштабів її фінансових операцій. Отримані дані підтверджують стійкі позиції PayPal на світовому ринку цифрових фінансових послуг та демонструють високий рівень адаптації компанії до сучасних тенденцій розвитку електронної комерції й міжнародних платіжних систем.

Серед ключових переваг PayPal варто виділити простоту використання, що досягається за рахунок інтуїтивного інтерфейсу та мінімізації технічних бар'єрів для користувача. BIS визначає fast payments як напрям розвитку роздрібних платежів, що підвищує швидкість і доступність платежів для користувачів [38]. Це відповідає загальному тренду розвитку цифрових

платіжних сервісів, орієнтованих на швидкість і зручність проведення операцій [3]. Крім того, важливою конкурентною перевагою є система захисту покупця, яка дозволяє користувачам оскаржувати транзакції та отримувати відшкодування у разі невиконання умов угоди. Відповідно до політики компанії, такі механізми спрямовані на підвищення довіри до платіжної системи та зниження ризиків для споживачів [13].

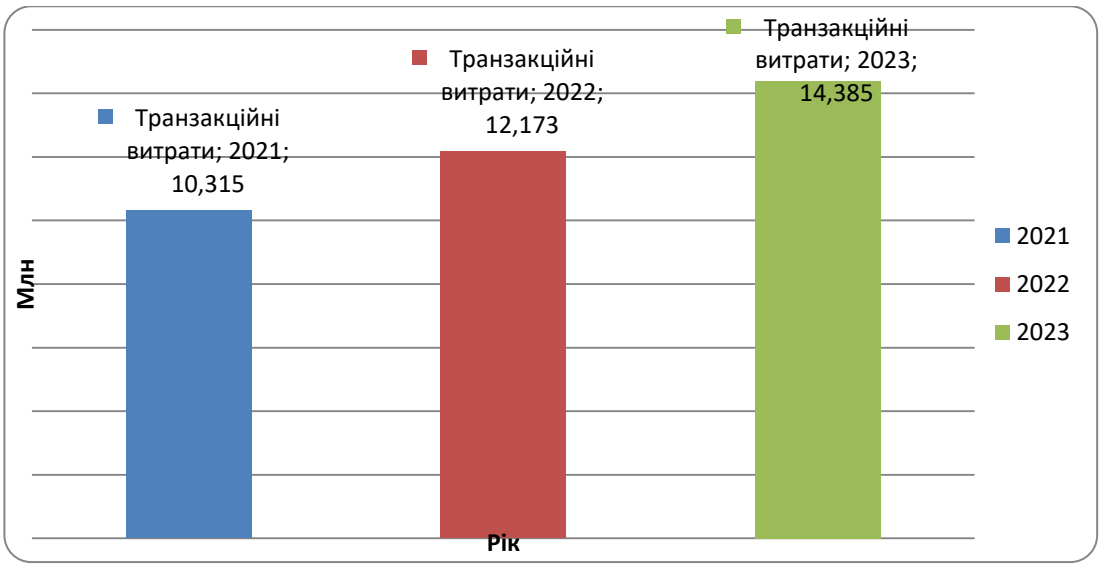

Рис. 2.2 *- Транзакційні витрати (в млн. USD) PayPal 2021-2023*

Джерело: складено автором на основі[12].

Як видно з рис. 2.1. та 2.2, протягом 2021–2023 років компанія PayPal демонструвала зростання транзакційних витрат. У 2021 році їх обсяг становив 10,3 млрд дол. США, у 2022 році — 12,2 млрд дол. США, а у 2023 році показник зріс до 14,4 млрд дол. США. Така тенденція пояснюється збільшенням кількості фінансових операцій та розширенням масштабів діяльності платформи.

Водночас витрати на технології та розробку програмного забезпечення залишалися відносно стабільними. У 2022 році спостерігалося тимчасове зростання витрат на технологічний розвиток до 3,25 млрд дол. США, після чого у 2023 році показник дещо скоротився.

Отримані дані свідчать про те, що PayPal активно інвестує у підтримку цифрової інфраструктури та розвиток технологічних рішень, що є необхідною умовою забезпечення конкурентоспроможності компанії на міжнародному ринку електронних платежів.

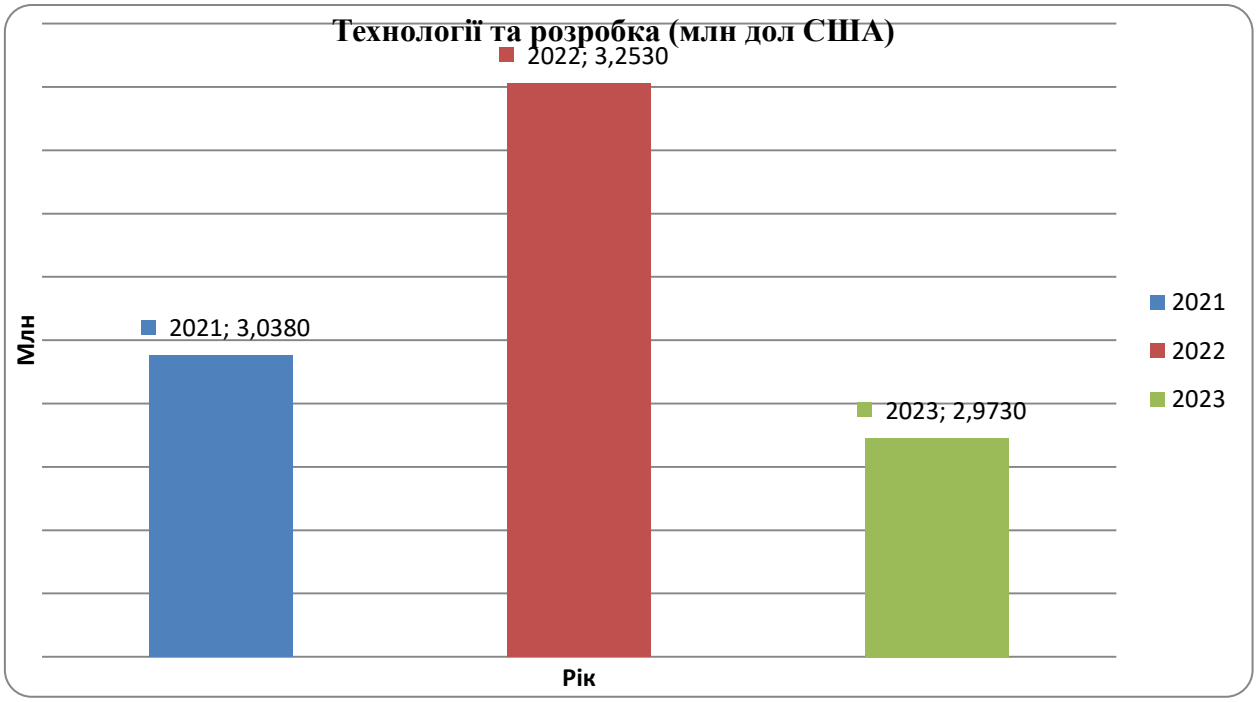

Рис. 2.3 *- Витрати на технології та розробку ПЗ PayPal 2021-2023 Джерело: складено автором на основі[12].*

Водночас діяльність PayPal має низку недоліків, що обмежують її використання. Насамперед, це стосується рівня комісій, які можуть бути відносно високими, особливо для міжнародних транзакцій та бізнес-користувачів. Згідно з офіційними тарифами компанії, комісії залежать від типу операції, країни та валюти платежу, що ускладнює прогнозування витрат для користувачів [13]. Подібна проблема характерна для багатьох платіжних систем і розглядається як один із ключових факторів, що впливають на їх конкурентоспроможність [11]. Крім того, користувачі можуть стикатися з обмеженнями, пов’язаними з процедурами ідентифікації, моніторингом транзакцій та можливими блокуваннями рахунків. Такі заходи є наслідком дотримання регуляторних вимог у сфері фінансового моніторингу та боротьби з шахрайством. Як зазначено у директиві European Commission PSD2,

підвищення рівня безпеки платіжних операцій передбачає впровадження додаткових механізмів контролю, що може впливати на зручність використання сервісів [9].

У порівнянні з традиційними банками, PayPal функціонує за принципово іншою моделлю, яка передбачає більшу гнучкість, швидкість впровадження інновацій та орієнтацію на користувацький досвід. Банки, у свою чергу, залишаються ключовими елементами фінансової системи, забезпечуючи зберігання коштів і виконання базових функцій розрахунків. Відповідно до підходів Банку міжнародних розрахунків, саме банківська інфраструктура залишається основою стабільності платіжної системи [5]. Таким чином, fintech-компанії не замінюють банки повністю, а доповнюють їх, створюючи нову екосистему фінансових послуг.

Отже, PayPal є одним із ключових представників fintech-сектору, що визначає сучасні тенденції розвитку платіжного ринку. Її діяльність демонструє переваги цифрових платформ у забезпеченні зручності та доступності платежів, водночас виявляючи обмеження, пов’язані з комісіями та регуляторними вимогами.

У ширшому контексті це підтверджує формування гібридної моделі фінансової системи, у якій співіснують традиційні банки та інноваційні платіжні сервіси. Аналіз платіжних систем Visa та Mastercard. Платіжні системи Visa та Mastercard є ключовими елементами глобальної фінансової інфраструктури, виконуючи функцію організації та забезпечення функціонування карткових платіжних мереж. Їх діяльність відображає інфраструктурний рівень платіжного ринку, який забезпечує взаємодію між банками, торговцями та користувачами.

У своїй основі Visa та Mastercard функціонують як карткові мережі, що забезпечують обробку транзакцій між емітентами платіжних карток і еквайрами. Відповідно до підходів, викладених у нормативно-правових актах України, платіжні системи визначаються як сукупність платіжних організацій, учасників і процедур, що забезпечують переказ коштів [1]. У цьому контексті

Visa та Mastercard виступають платіжними організаціями, які встановлюють правила функціонування системи та забезпечують її технічну інфраструктуру.

Ключовою особливістю бізнес-моделі Visa та Mastercard є те, що вони не є банками і не здійснюють безпосереднього обслуговування рахунків клієнтів. Натомість їх роль полягає у створенні та підтримці платіжної мережі, яка об'єднує фінансові установи. Як зазначає Federal Reserve System, карткові платіжні системи функціонують як мережеві платформи, що забезпечують взаємодію між різними учасниками ринку [11]. Таким чином, їх дохід формується переважно за рахунок комісій за обробку транзакцій і використання мережі, а не за рахунок класичних банківських операцій.

Масштаб діяльності Visa та Mastercard є глобальним, що робить їх одними з найбільших платіжних інфраструктур у світі. Вони забезпечують обробку значних обсягів транзакцій у різних валютах і юрисдикціях, що є критично важливим для функціонування міжнародної торгівлі.

За оцінками Світового банку, розвиток глобальних платіжних мереж сприяє зростанню безготівкових розрахунків і підвищенню ефективності фінансових потоків [6]. Це підкреслює їх роль як базової інфраструктури світових платежів.

Технологічний розвиток є одним із ключових факторів конкурентоспроможності Visa та Mastercard. Зокрема, значного поширення набули безконтактні платежі (contactless), які дозволяють здійснювати швидкі транзакції без фізичного контакту картки з терміналом. Як зазначає Національний банк України, впровадження таких технологій сприяє підвищенню швидкості обслуговування та зручності для користувачів [3]. Іншою важливою інновацією є технологія токенізації (tokenization), яка передбачає заміну конфіденційних платіжних даних унікальними цифровими ідентифікаторами. Це дозволяє значно підвищити рівень безпеки транзакцій, зменшуючи ризик шахрайства. Відповідно до принципів Банку міжнародних розрахунків, забезпечення безпеки та управління ризиками є ключовими

вимогами до платіжної інфраструктури [5]. Технологія токенізації є одним із інструментів реалізації цих вимог у сучасних платіжних системах.

Крім того, діяльність Visa та Mastercard тісно пов’язана з процесами глобалізації та стандартизації платіжних послуг. Як підкреслює Європейський центральний банк, інтеграція платіжних систем сприяє підвищенню ефективності транскордонних розрахунків та формуванню єдиного платіжного простору [8]. У цьому контексті міжнародні платіжні системи відіграють роль універсальних платформ, що забезпечують сумісність фінансових інструментів у різних країнах.

Водночас розвиток fintech-сектору створює нові виклики для традиційних карткових мереж. Згідно з оцінками Міжнародного валютного фонду, інноваційні платіжні сервіси підвищують конкуренцію на ринку та стимулюють трансформацію існуючих бізнес-моделей [10]. У відповідь на це Visa та Mastercard активно інтегрують нові технології та співпрацюють із fintech-компаніями, зберігаючи свою ключову роль у платіжній інфраструктурі.

Таким чином, Visa та Mastercard є базовими інфраструктурними елементами світового ринку електронних платежів, забезпечуючи функціонування глобальних карткових мереж. Їх бізнес-модель, орієнтована на мережеву взаємодію, дозволяє обробляти значні обсяги транзакцій та підтримувати стабільність платіжної системи. Водночас впровадження інноваційних технологій, таких як безконтактні платежі та токенізація, забезпечує адаптацію цих систем до сучасних вимог цифрової економіки.

Азійські платіжні системи, зокрема Alipay та WeChat Pay, формують специфічну модель розвитку платіжного ринку, яка відрізняється високим рівнем цифровізації, інтеграцією фінансових сервісів у повсякденне життя та активною роллю держави. Їх функціонування демонструє практичну реалізацію концепції безготівкової економіки (cashless economy), де електронні платежі домінують у структурі розрахунків. Ключовою особливістю зазначених систем є їх функціонування у форматі так званих «супердодатків», які об’єднують платіжні, комунікаційні та комерційні сервіси. Відповідно до підходів

Міжнародного валютного фонду, сучасні fintech-компанії формують інтегровані цифрові екосистеми, що забезпечують новий рівень доступу до фінансових послуг і змінюють традиційні бізнес-моделі [10]. У цьому контексті WeChat Pay інтегрований у соціальну платформу, тоді як Alipay — у середовище електронної комерції.

Важливою характеристикою китайських платіжних систем є глибока інтеграція фінансових операцій у повсякденне життя. Користувачі здійснюють платежі за товари, послуги, транспорт і комунальні платежі через мобільні додатки. За даними People's Bank of China, мобільні платежі займають домінуючу позицію у структурі роздрібних транзакцій, що свідчить про високий рівень безготівковості економіки [14].

Технологічною основою функціонування Alipay та WeChat Pay є використання QR-кодів для ініціювання платежів. Такий підхід забезпечує доступність платіжних сервісів і не потребує складної інфраструктури, характерної для карткових систем.

Як зазначає Bank for International Settlements, використання QR-технологій сприяє швидкому масштабуванню цифрових платежів, особливо у країнах із високим рівнем проникнення мобільного зв’язку [15]. Суттєвим фактором розвитку платіжних систем Китаю є роль держави, яка забезпечує баланс між стимулюванням інновацій і контролем за фінансовими потоками. Регуляторна політика спрямована на підвищення безпеки, прозорості та стабільності платіжної інфраструктури. Відповідно до загальних підходів Світового банку, ефективне функціонування платіжних систем потребує належного регуляторного середовища та координації між державою і ринковими учасниками [6]. Порівняно із західними платіжними системами, китайська модель характеризується більш високим рівнем інтеграції фінансових і нефінансових сервісів. Як підкреслює Європейський центральний банк, сучасні платіжні рішення все більше інтегруються у ширші цифрові екосистеми, що змінює їх функціональну роль у економіці [8]. У випадку Alipay

та WeChat Pay це проявляється у створенні комплексних платформ, де платежі є лише одним із елементів.

Таким чином, Alipay та WeChat Pay є прикладом ефективної реалізації концепції безготівкової економіки, що базується на використанні мобільних технологій, QR-платежів і цифрових екосистем. Їх розвиток демонструє альтернативний підхід до організації платіжного ринку, який поєднує технологічні інновації, високий рівень цифровізації та активну участь держави. У перспективі дана модель може визначати подальші напрями трансформації глобальних платіжних систем.

Аналіз fintech-платформи Stripe. Фінтех-платформа Stripe є одним із найбільш показових прикладів трансформації платіжного ринку в напрямі моделі «платежі як сервіс» (Payments as a Service), що передбачає надання платіжної інфраструктури у вигляді програмних рішень для бізнесу. Такий підхід відображає сучасні тенденції цифровізації фінансових послуг та їх інтеграції у різні сегменти економіки. Основою бізнес-моделі Stripe є використання прикладних програмних інтерфейсів (API), які дозволяють компаніям інтегрувати платіжні функції безпосередньо у власні цифрові продукти. Відповідно до офіційної документації компанії, Stripe надає інструменти для приймання онлайн-платежів, обробки транзакцій та управління фінансовими потоками, що значно спрощує створення платіжної інфраструктури для бізнесу [16]. Такий підхід дозволяє мінімізувати витрати на розробку та забезпечує гнучкість у масштабуванні платіжних рішень. Ключовою характеристикою Stripe є її орієнтація на бізнес-користувачів, зокрема компанії електронної комерції, цифрові платформи та стартапи. Платформа пропонує комплексні рішення, що включають обробку платежів, виставлення рахунків, управління підписками та фінансову аналітику. Зокрема, рішення Stripe Connect дозволяє платформам організовувати платежі між різними користувачами, що є важливим для маркетплейсів та сервісів спільної економіки [17].

Важливим напрямом розвитку Stripe є концепція embedded finance, яка передбачає інтеграцію фінансових послуг у нефінансові продукти. Це дозволяє компаніям пропонувати платіжні та фінансові сервіси без створення власної банківської інфраструктури. Як зазначає Міжнародний валютний фонд, такі моделі сприяють розширенню доступу до фінансових послуг та формуванню нових ринкових сегментів [10]. У цьому контексті Stripe виступає як технологічний провайдер, що забезпечує інтеграцію фінансових функцій у цифрові екосистеми.

Технологічна інфраструктура Stripe характеризується високим рівнем масштабованості та здатністю обробляти транзакції у глобальному середовищі. Платформа підтримує різні платіжні методи та валюти, що дозволяє бізнесу працювати на міжнародних ринках. За оцінками Світового банку, розвиток подібних платіжних рішень сприяє інтеграції підприємств у глобальну економіку та підвищенню ефективності фінансових операцій [6]. З точки зору інституційної структури, Stripe не є банком, а функціонує як технологічний посередник, який взаємодіє з банківською інфраструктурою. Це відповідає загальним тенденціям розвитку платіжних систем, де fintech-компанії виконують роль інноваційних провайдерів фінансових послуг. Як підкреслює Банк міжнародних розрахунків, ефективна платіжна інфраструктура повинна забезпечувати надійність, безпеку та масштабованість операцій [5].

У порівнянні з традиційними банками, Stripe пропонує більш гнучку модель надання послуг, орієнтовану на цифрові компанії та розробників. Це дозволяє значно скоротити час впровадження платіжних рішень та адаптувати їх до потреб конкретного бізнесу. Відповідно до оцінок Міжнародного валютного фонду, fintech-компанії відіграють ключову роль у підвищенні конкуренції та стимулюванні інновацій у фінансовому секторі [10]. Таким чином, Stripe є прикладом нової моделі функціонування платіжних систем, у якій фінансові послуги трансформуються у технологічний сервіс. Використання API, розвиток embedded finance та орієнтація на бізнес-сегмент формують нову

парадигму платіжного ринку, де інфраструктура стає гнучкою, масштабованою та інтегрованою у цифрову економіку.

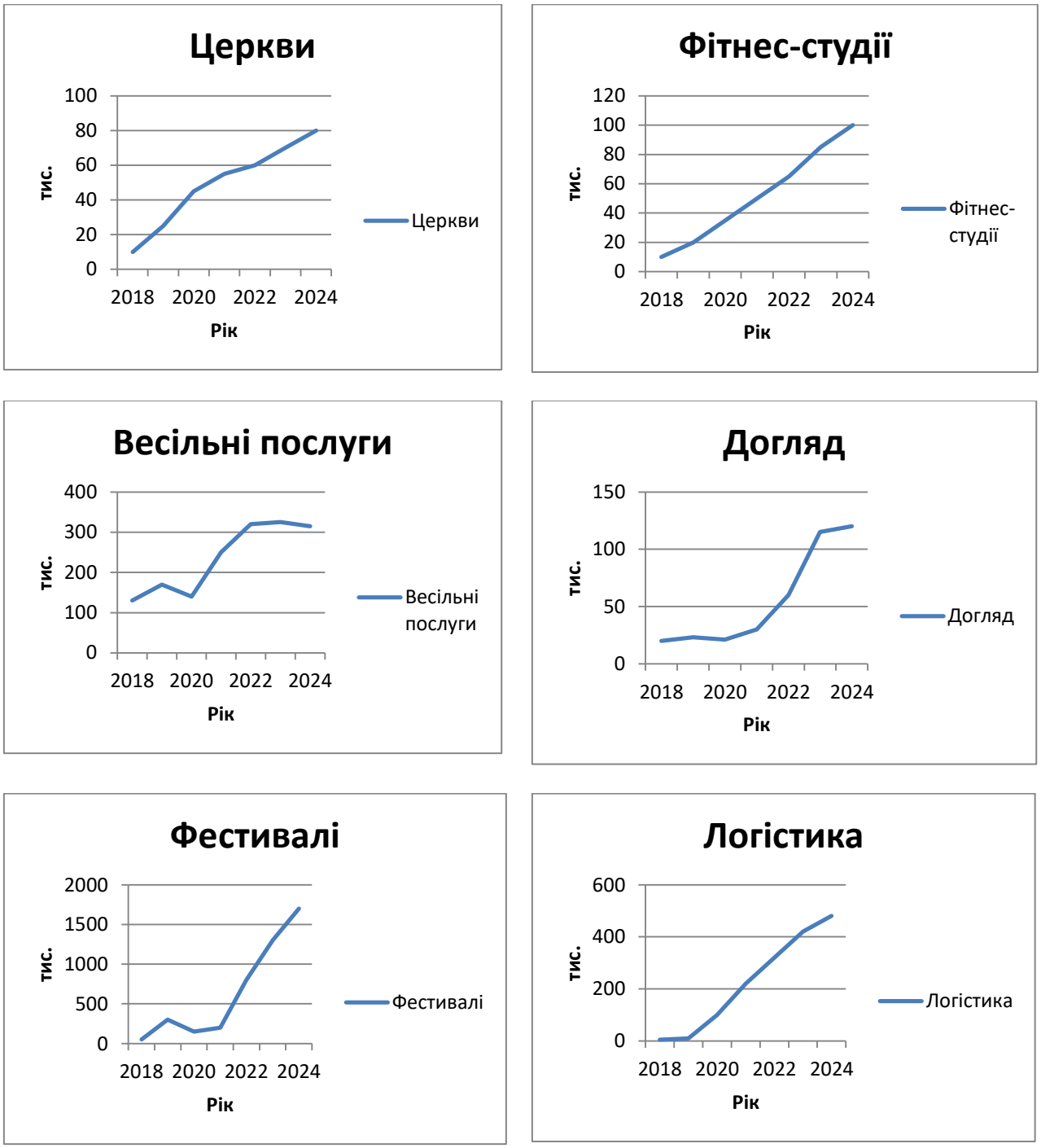

Рис. 2.4 *- Вертикальні SaaS-орієнтовані малі бізнеси на Stripe*
Джерело: складено автором на основі [16].

Як видно з рис. 2.4, упродовж 2018–2024 років більшість SaaS-орієнтованих малих бізнесів на платформі Stripe демонстрували стійке зростання. Найбільш динамічний розвиток спостерігається у сфері фестивалів, де показники зросли з мінімальних значень у 2018 році до понад 1,5 млн у 2024 році. Суттєве зростання також простежується у сферах логістики, фітнес-студій та догляду, що свідчить про активне впровадження цифрових платіжних рішень у сферу послуг. Водночас сектор весільних послуг після різкого зростання у 2021–2022 роках демонструє певну стабілізацію показників. Отримані дані підтверджують, що Stripe поступово перетворюється на важливий елемент цифрової інфраструктури малого бізнесу, забезпечуючи підприємствам можливість масштабування діяльності та автоматизації фінансових процесів.

Порівняльний аналіз сучасних платіжних систем дозволяє виявити ключові відмінності у їх бізнес-моделях, цільових сегментах та ролі у глобальній фінансовій інфраструктурі. У цьому контексті доцільно зіставити діяльність PayPal, Visa, Alipay та Stripe, які репрезентують різні моделі організації платіжних сервісів (табл. 2.8).

Таблиця 2.4 - Порівняльний аналіз сучасних платіжних систем

Критерій	**PayPal**	**Visa**	**Alipay**	**Stripe**
Тип	fintech	карткова мережа	супердодаток	fintech
Основний сегмент	P2P	банки	масовий ринок	бізнес
Географія	глобальна	глобальна	Китай/Азія	глобальна

Джерело: складено автором за матеріалами [9-25]

Передусім, відмінності проявляються у типі платіжних систем. PayPal та Stripe належать до fintech-компаній, які функціонують як технологічні провайдери платіжних послуг. Їх діяльність базується на використанні цифрових платформ і програмних інтерфейсів, що відповідає сучасним

тенденціям розвитку фінансових технологій [10]. Натомість Visa виступає як класична карткова мережа, що забезпечує інфраструктуру для взаємодії банків та обробки транзакцій [11]. У свою чергу, Alipay представляє модель супердодатку, яка поєднує платіжні функції з іншими цифровими сервісами, формуючи комплексну екосистему [14].

Другим важливим критерієм є основний сегмент ринку, на який орієнтовані платіжні системи. PayPal переважно фокусується на P2P-переказах і платежах у сфері електронної комерції, забезпечуючи зручність для кінцевих користувачів [12]. Visa, як інфраструктурна платіжна система, орієнтована на банки та фінансові установи, які виступають її основними учасниками [11]. Alipay спрямований на масовий ринок і повсякденні платежі, що забезпечує його широке використання у споживчому секторі [14]. Stripe, у свою чергу, орієнтований на бізнес-користувачів, надаючи інструменти для інтеграції платіжних функцій у цифрові сервіси [16].

Географічний аспект також є суттєвим фактором диференціації. PayPal, Visa та Stripe мають глобальну присутність і забезпечують обробку транзакцій у різних країнах світу, що відповідає загальним тенденціям глобалізації платіжних систем [6]. Водночас Alipay зосереджений переважно на ринку Китаю та окремих країнах Азії, де досяг високого рівня проникнення та інтеграції у повсякденне життя [14].

З точки зору функціональної ролі, Visa виступає базовою інфраструктурою для здійснення карткових платежів, забезпечуючи стандартизацію та сумісність платіжних інструментів. Відповідно до принципів Банк міжнародних розрахунків, такі системи є критично важливими для стабільності фінансового ринку [5]. Натомість PayPal і Stripe виконують роль інтерфейсних і технологічних провайдерів, що спрощують доступ до платіжних послуг та розширюють їх функціональність [10]. Alipay займає проміжне положення, поєднуючи функції платіжної системи та цифрової платформи. Його модель базується на інтеграції фінансових послуг у повсякденні цифрові

активності, що відповідає сучасним тенденціям розвитку цифрової економіки [8].

Таким чином, результати порівняльного аналізу свідчать про наявність кількох паралельних моделей розвитку платіжних систем: інфраструктурної (Visa), платформенної fintech-моделі (PayPal, Stripe) та екосистемної (Alipay). Їх співіснування формує сучасну архітектуру глобального платіжного ринку, у якій кожна з моделей виконує специфічну функцію. У перспективі подальший розвиток платіжних систем визначатиметься взаємодією цих моделей, а також рівнем інтеграції технологій у фінансові процеси.

2.2 Сучасний стан розвитку електронних платіжних систем в Україні

Платіжний ринок України є важливою складовою фінансової системи держави, що забезпечує організацію та здійснення грошових розрахунків між економічними агентами. Його функціонування базується на поєднанні банківської інфраструктури, платіжних систем та новітніх фінансових технологій, що поступово трансформують традиційні підходи до здійснення платежів. Закон про банки і банківську діяльність визначає правові основи діяльності банків, які залишаються ключовими учасниками електронних платіжних систем [28]. Статистика НБУ щодо платіжних карток демонструє переважання безготівкових операцій у структурі карткових платежів в Україні [31].

Як видно з рис. 2.5, у 2022 році переважна частка грошових переказів у межах України здійснювалася через небанківські системи переказу коштів, на які припадало 94 % від загального обсягу переказів. Частка банківських систем становила лише 6 %. Таке співвідношення свідчить про активний розвиток цифрових фінансових сервісів та зростання популярності небанківських платіжних платформ серед населення. Основними перевагами таких систем є швидкість проведення операцій, доступність дистанційного обслуговування та спрощена процедура здійснення переказів.

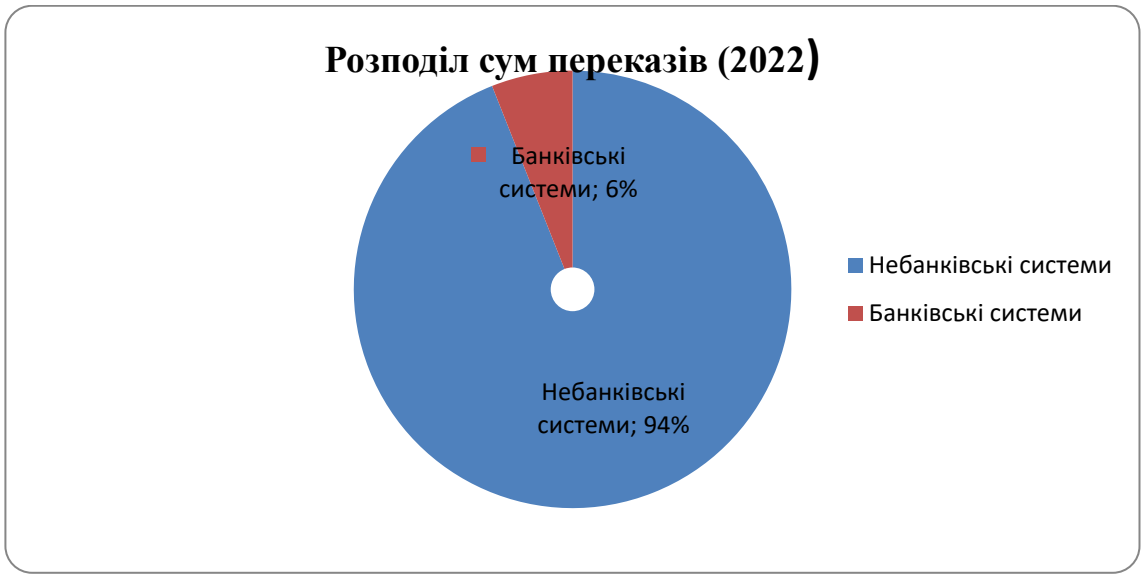

Рис. 2.5 *- Розподіл сум переказів, здійснених через системи переказу коштів у межах України за травень – грудень 2022 (за сумою переказів)*

Джерело: складено автором на основі [3].

Структура платіжного ринку України визначається сукупністю платіжних систем, учасників ринку та нормативно-правових механізмів, що регулюють їх діяльність. Відповідно до законодавства, платіжна система включає платіжну організацію, учасників та сукупність відносин, що виникають у процесі переказу коштів [1]. Подальший розвиток ринку пов’язаний із впровадженням нових категорій учасників, зокрема небанківських надавачів платіжних послуг, що закріплено у сучасному законодавстві [2].

У структурному аспекті платіжний ринок охоплює як системи міжбанківських розрахунків, так і роздрібні платіжні інструменти, включаючи карткові платежі, електронні гроші та мобільні платежі. За даними Національного банку України, в Україні спостерігається стійка тенденція до зростання частки безготівкових операцій, що свідчить про поступову цифровізацію платіжного середовища [3]. Це відповідає глобальним трендам розвитку платіжних систем, пов’язаним із зменшенням використання готівки.

Основними учасниками платіжного ринку України є банки, небанківські фінансові установи, платіжні організації, а також міжнародні платіжні системи. Банки традиційно відіграють ключову роль у здійсненні розрахунків та обслуговуванні рахунків клієнтів. Водночас розвиток fintech-сектору сприяє появі нових учасників, які пропонують інноваційні платіжні рішення. Як зазначає Міжнародний валютний фонд, такі зміни підвищують конкуренцію на ринку та стимулюють впровадження нових технологій [10].

Річний звіт НБУ за 2024 рік можна використати для підтвердження стійкості фінансової системи України та розвитку цифрових фінансових сервісів в умовах воєнних ризиків [29]. Дані НБУ про СЕП за 2024 рік показують, що система електронних платежів продовжувала безперебійно працювати та забезпечувати значні обсяги міжбанківських платежів [30].

Важливу роль у функціонуванні платіжного ринку відіграють міжнародні платіжні системи, які забезпечують інтеграцію України у глобальний фінансовий простір. За оцінками Світового банку, розвиток платіжної інфраструктури є ключовим фактором економічного зростання та фінансової інклюзії [6].

Центральне місце у регулюванні та розвитку платіжного ринку України займає Національний банк України, який виконує функції регулятора, оператора окремих платіжних систем та наглядача за їх діяльністю. НБУ визначає правила функціонування платіжних систем, здійснює ліцензування учасників ринку та забезпечує стабільність платіжної інфраструктури [27]. Крім того, він активно сприяє впровадженню інновацій, зокрема розвитку миттєвих платежів і цифрових платіжних інструментів [3].

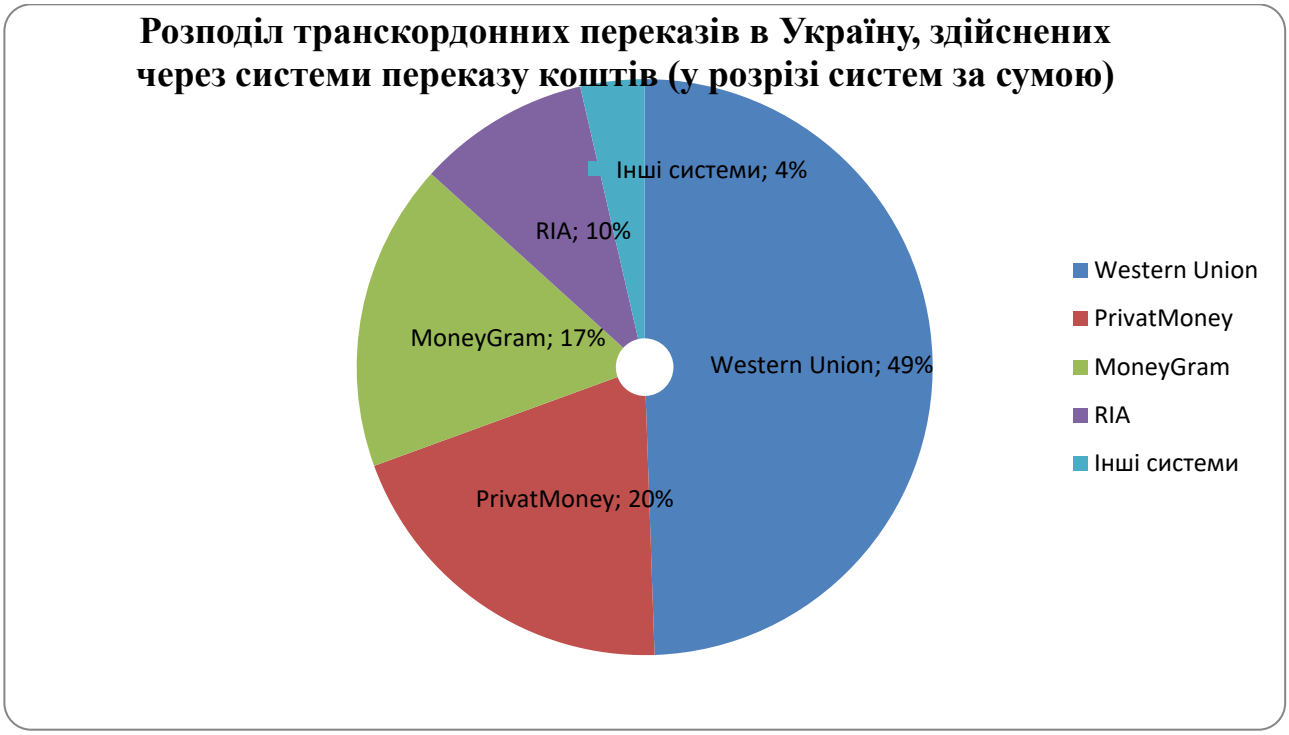

Рис. 2.6 *- Розподіл транскордонних переказів в Україну, здійснених через системи переказу коштів (у розрізі систем за сумою)*

Джерело: складено автором на основі [3]

Як видно з рис. 2.6, лідером на ринку транскордонних переказів в Україну є система Western Union, частка якої становить 49 % від загального обсягу переказів. Значну частку також займають PrivatMoney — 20 % та MoneyGram — 17 %. Частка системи RIA становить 10 %, тоді як на інші системи припадає лише 4 %. Отримані дані свідчать про високий рівень концентрації ринку міжнародних переказів, де домінуючі позиції займають декілька найбільших платіжних систем. Популярність Western Union пояснюється широкою міжнародною мережею, високою швидкістю переказів та значним рівнем довіри серед користувачів.

Регуляторна діяльність НБУ відповідає міжнародним стандартам, сформульованим Банком міжнародних розрахунків, які передбачають забезпечення надійності, ефективності та безпеки платіжних систем [5]. Це дозволяє інтегрувати національний платіжний ринок у глобальну фінансову систему та підвищувати його конкурентоспроможність.

Таким чином, платіжний ринок України характеризується багаторівневою структурою, наявністю різноманітних учасників та активною роллю державного регулятора. Його розвиток відбувається під впливом глобальних тенденцій цифровізації та впровадження фінансових технологій, що сприяє підвищенню ефективності та доступності платіжних послуг. У перспективі подальша трансформація ринку буде визначатися рівнем інтеграції інновацій та ефективністю регуляторної політики.

Розвиток банківських платіжних систем в Україні характеризується активною цифровізацією фінансових послуг, що проявляється у зростанні частки карткових платежів, поширенні інтернет-банкінгу та мобільних фінансових додатків. Банківський сектор залишається ключовим елементом платіжної інфраструктури, водночас поступово трансформуючись під впливом fintech-технологій.

Одним із базових напрямів розвитку є розширення використання платіжних карток. Відповідно до даних Національний банк України, в Україні спостерігається стабільне зростання кількості безготівкових операцій із використанням платіжних карток, що свідчить про підвищення рівня фінансової цифровізації [3].

Карткові платежі залишаються основним інструментом безготівкових розрахунків, забезпечуючи швидкість, зручність та універсальність використання. Значну роль у розвитку карткових платіжних сервісів відіграють комерційні банки, серед яких провідне місце займає ПриватБанк. Банк активно впроваджує інноваційні рішення у сфері платіжних технологій, зокрема розвиває мережу POS-терміналів, безконтактні платежі та цифрові сервіси. Відповідно до офіційних матеріалів банку, значна частка транзакцій здійснюється у безготівковій формі, що підтверджує ефективність впроваджених технологій [18].

Паралельно із розвитком карткових платежів відбувається активне поширення інтернет-банкінгу, який дозволяє користувачам здійснювати фінансові операції дистанційно. Інтернет-банкінг забезпечує доступ до

рахунків, проведення платежів, переказів та інших банківських послуг у режимі онлайн. Як зазначає Світовий банк, розвиток цифрових каналів обслуговування є важливим фактором підвищення фінансової інклюзії та ефективності платіжних систем [6].

Особливої динаміки набув розвиток мобільних банківських додатків, які фактично стали основним каналом взаємодії клієнтів із банками. Яскравим прикладом є monobank, який функціонує виключно у форматі мобільного банкінгу без фізичних відділень. Його бізнес-модель базується на використанні цифрових технологій для надання повного спектра банківських послуг через мобільний додаток. Згідно з відкритими даними про діяльність банку, основний акцент зроблено на зручності користування, швидкості операцій та інтеграції додаткових сервісів [19]. Мобільні додатки банків забезпечують можливість здійснення платежів, переказів, управління рахунками та доступу до фінансових продуктів у будь-який час. Це відповідає глобальним тенденціям розвитку фінансових технологій, які передбачають перехід до цифрових каналів обслуговування. За оцінками Міжнародного валютного фонду, впровадження мобільних фінансових сервісів сприяє підвищенню конкуренції та інноваційності фінансового сектору [10].

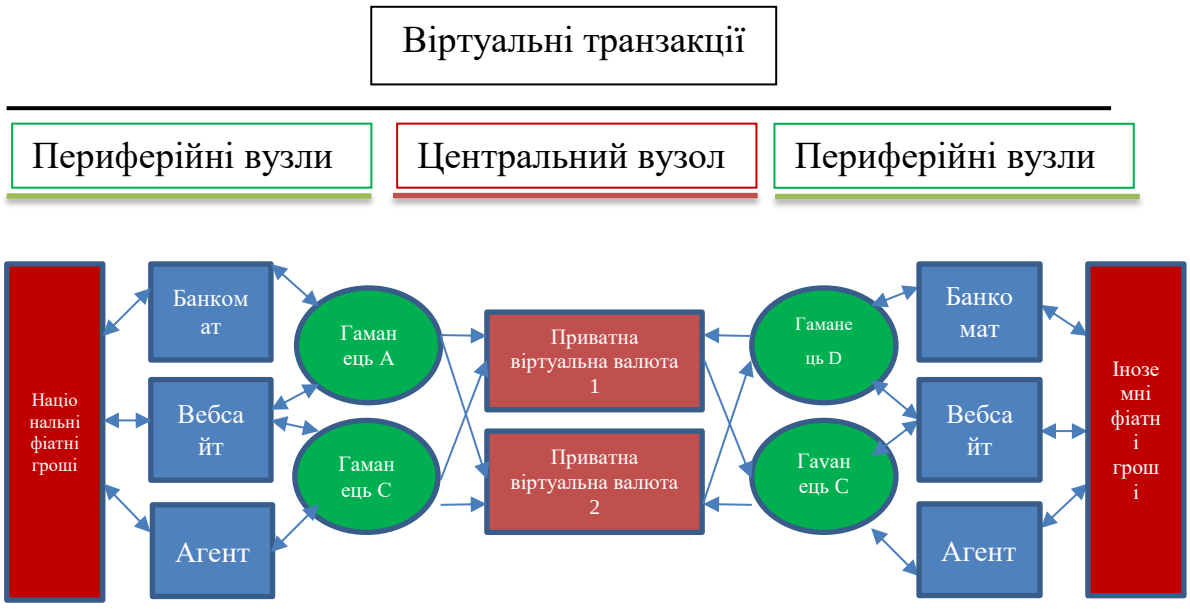

Рис. 2.7*- Мережі типу центр-периферія*
Джерело: складено автором на основі [10].

Як видно з рис. 2.7, мережа типу «центр-периферія» складається з центрального вузла, який забезпечує обробку віртуальних транзакцій, та периферійних вузлів, через які здійснюється взаємодія користувачів із фінансовою системою.

Периферійні елементи представлені банкоматами, вебсайтами, агентами та цифровими гаманцями, що забезпечують доступ до платіжної інфраструктури. Центральний вузол виконує функцію координації фінансових потоків і взаємодії між різними видами приватних віртуальних валют. Наведена схема демонструє, що сучасні цифрові платіжні системи поступово переходять до децентралізованих моделей взаємодії, де ключову роль відіграють цифрові гаманці та віртуальні фінансові інструменти. Це сприяє підвищенню швидкості транзакцій, розширенню міжнародних фінансових операцій та розвитку глобальних цифрових платформ.

Водночас розвиток банківських платіжних систем в Україні відбувається у тісній взаємодії з регуляторною політикою держави. Відповідно до законодавства, банки виступають ключовими надавачами платіжних послуг, що забезпечують функціонування платіжної інфраструктури [2]. Це визначає їх центральну роль у трансформації платіжного ринку.

Таким чином, розвиток банківських платіжних систем в Україні характеризується комплексною цифровою трансформацією, що охоплює карткові платежі, інтернет-банкінг та мобільні додатки. Провідні банки, такі як ПриватБанк і monobank, виступають драйверами інновацій у цій сфері, сприяючи підвищенню доступності та ефективності фінансових послуг. У перспективі подальший розвиток банківських платіжних систем визначатиметься рівнем інтеграції цифрових технологій та здатністю банків адаптуватися до нових ринкових умов.

Розвиток небанківських платіжних сервісів в Україні є одним із ключових проявів трансформації платіжного ринку в напрямі цифровізації та підвищення конкуренції. На відміну від банківських установ, небанківські провайдери спеціалізуються на окремих платіжних функціях, пропонуючи більш гнучкі та

технологічні рішення для користувачів і бізнесу. Нормативною основою їх діяльності стало прийняття Закону України «Про платіжні послуги», який передбачає можливість функціонування небанківських надавачів платіжних послуг та розширює перелік учасників ринку [2]. Це створило передумови для розвитку нових сервісів, зокрема платіжних установ, операторів електронних грошей та fintech-компаній.

Одним із найбільш поширених сегментів є платіжні сервіси для здійснення переказів і онлайн-оплат. Зокрема, в Україні активно функціонують такі сервіси, як Portmone та EasyPay, які забезпечують оплату комунальних послуг, поповнення рахунків та здійснення інших регулярних платежів. Відповідно до їх функціональних можливостей, користувачі можуть здійснювати операції без безпосередньої участі банку як інтерфейсу, що підвищує зручність і швидкість платежів [20].

Окрему нішу займають сервіси електронних грошей, які дозволяють здійснювати розрахунки у цифровому середовищі. В Україні прикладом є GlobalMoney, яка функціонує як платіжний інструмент для онлайн-транзакцій. Відповідно до законодавства, електронні гроші є зобов’язанням емітента перед користувачем, що зберігається в електронній формі [1]. Це дозволяє використовувати їх як альтернативу традиційним платіжним інструментам у сфері електронної комерції.

Важливим напрямом розвитку є також інтеграція платіжних сервісів у цифрові платформи та мобільні додатки. Наприклад, сервіси типу iBox забезпечують як онлайн-, так і офлайн-платежі через мережу терміналів самообслуговування, що розширює доступ до фінансових послуг для населення [21]. Така модель є особливо актуальною в умовах нерівномірного розвитку банківської інфраструктури. Згідно з даними Національного банку України, небанківські фінансові установи демонструють зростання обсягів переказів коштів, що свідчить про підвищення їх ролі у платіжному ринку [3]. Це підтверджує тенденцію до диверсифікації платіжних інструментів і зменшення залежності від виключно банківських каналів. Водночас розвиток

небанківських сервісів супроводжується посиленням регуляторних вимог. Національний банк України здійснює ліцензування таких установ, встановлює вимоги до капіталу, безпеки та фінансового моніторингу [3]. Це відповідає міжнародним підходам, сформульованим Банком міжнародних розрахунків, щодо необхідності забезпечення стабільності та надійності платіжної інфраструктури [5]. З позиції конкурентного середовища, небанківські платіжні сервіси створюють суттєвий тиск на банки, змушуючи останні адаптувати свої бізнес-моделі та впроваджувати інновації. Як зазначає Міжнародний валютний фонд, fintech-компанії відіграють ключову роль у трансформації фінансового сектору, підвищуючи ефективність та доступність послуг [10].

Таким чином, розвиток небанківських платіжних сервісів в Україні характеризується переходом від допоміжної ролі до повноцінного сегмента платіжного ринку. Конкретні приклади, такі як Portmone, EasyPay, GlobalMoney та iBox, демонструють різноманітність бізнес-моделей і напрямів розвитку. У перспективі цей сегмент буде й надалі розширюватися, формуючи конкурентне середовище та стимулюючи інновації у фінансовій сфері.

Рівень безготівкових розрахунків є одним із ключових індикаторів розвитку платіжного ринку та цифровізації економіки. В Україні протягом останніх років спостерігається стійка тенденція до зростання частки cashless-операцій, що свідчить про поступовий перехід від готівкової до безготівкової моделі розрахунків.

За даними Національного банку України, частка безготівкових операцій із використанням платіжних карток демонструє стабільне зростання. Зокрема, якщо у 2018 році частка безготівкових операцій становила близько 45 %, то у 2021 році вона перевищила 68 %, а у 2022 році досягла приблизно 69–70 % за кількістю транзакцій [3]. Це свідчить про суттєве зростання довіри населення до безготівкових інструментів та розширення їх використання у повсякденному житті. Динаміка зростання безготівкових розрахунків зумовлена кількома факторами. По-перше, розвитком платіжної інфраструктури, зокрема збільшенням кількості POS-терміналів і поширенням безконтактних технологій.

По-друге, активним впровадженням мобільного банкінгу та цифрових платіжних сервісів. По-третє, змінами у поведінці споживачів, які дедалі частіше обирають електронні способи оплати.

Як зазначає Світовий банк, розвиток цифрових платежів безпосередньо пов’язаний із підвищенням фінансової інклюзії та ефективності економіки [6]. Важливим чинником зростання cashless-економіки стало також впровадження інноваційних платіжних інструментів, зокрема безконтактних платежів і мобільних гаманців. За оцінками Міжнародний валютний фонд, такі технології сприяють зниженню транзакційних витрат і підвищенню швидкості проведення операцій [10].

Порівняння з країнами Європейського Союзу свідчить, що Україна поступово наближається до європейських показників, хоча все ще має певне відставання. У країнах ЄС частка безготівкових платежів є вищою та в окремих державах перевищує 80–90 % від загальної кількості операцій. За даними Європейського центрального банку, у розвинених економіках спостерігається домінування електронних платежів, що зумовлено високим рівнем розвитку платіжної інфраструктури та цифрових сервісів [8]. Водночас Україна демонструє більш високі темпи зростання порівняно з багатьма країнами ЄС, що свідчить про активну фазу трансформації платіжного ринку. Це пояснюється відносно пізнім стартом цифровізації, що дозволяє швидше впроваджувати сучасні технології без значних витрат на модернізацію застарілої інфраструктури.

З точки зору структури операцій, найбільшу частку безготівкових платежів становлять розрахунки в торговельній мережі, а також P2P-перекази між фізичними особами. Це підтверджує зміну моделей споживчої поведінки та зростання ролі електронної комерції. Відповідно до даних Національного банку України, кількість безготівкових операцій значно перевищує обсяг операцій зі зняття готівки, що є важливим показником розвитку cashless-економіки [3].

Таким чином, рівень безготівкових розрахунків в Україні демонструє позитивну динаміку та наближається до європейських стандартів. Основними

драйверами цього процесу є розвиток платіжної інфраструктури, впровадження інноваційних технологій та зміна поведінки споживачів. У перспективі можна очікувати подальшого зростання частки cashless-операцій, що сприятиме підвищенню ефективності фінансової системи та інтеграції України у глобальний економічний простір.

Незважаючи на позитивну динаміку розвитку платіжного ринку України, його функціонування супроводжується низкою системних проблем, що стримують подальшу трансформацію та інтеграцію у глобальний фінансовий простір. Ключовими серед них є регуляторні обмеження, питання безпеки, залежність від міжнародних платіжних систем та недостатній рівень фінансової грамотності населення. Першою суттєвою проблемою є регуляторні обмеження, які, з одного боку, забезпечують стабільність і контроль, а з іншого — можуть стримувати інновації. Відповідно до чинного законодавства, діяльність платіжних установ підлягає ліцензуванню та жорсткому нагляду [2]. Це створює бар'єри входу для нових fintech-компаній і ускладнює впровадження інноваційних рішень. Як зазначає Світовий банк, надмірне регулювання може уповільнювати розвиток платіжних інновацій, особливо у країнах із трансформаційною економікою [6].

Другим важливим аспектом є проблема безпеки платіжних операцій. Зростання обсягів електронних платежів супроводжується підвищенням кіберризиків, включаючи шахрайство, несанкціонований доступ до рахунків та витік персональних даних. За даними Національного банку України, питання захисту платіжної інфраструктури та підвищення рівня кібербезпеки є одним із пріоритетів розвитку ринку [3]. Міжнародні стандарти, сформульовані Банком міжнародних розрахунків, також наголошують на необхідності впровадження ефективних механізмів управління ризиками та захисту інформації [5].

Суттєвою проблемою є залежність України від міжнародних платіжних систем, зокрема Visa та Mastercard. Більшість безготівкових операцій здійснюється саме через ці мережі, що створює ризики для фінансового суверенітету та обмежує розвиток національної платіжної інфраструктури. Як

зазначає Національний банк України, розвиток внутрішніх платіжних рішень є важливим напрямом підвищення незалежності фінансової системи [3]. У цьому контексті актуальним є розвиток національних платіжних інструментів та альтернативних систем.

Ще одним стримуючим фактором є низький рівень фінансової грамотності населення, що обмежує використання сучасних платіжних інструментів. За оцінками Organisation for Economic Co-operation and Development, недостатній рівень фінансової обізнаності знижує ефективність використання фінансових послуг і підвищує ризики для споживачів [22]. Це проявляється у недовірі до електронних платежів, обмеженому використанні цифрових сервісів та підвищеній вразливості до шахрайства.

Крім того, розвиток платіжних систем стримується нерівномірністю доступу до цифрової інфраструктури, особливо у сільських регіонах. Як підкреслює Міжнародний валютний фонд, цифровий розрив залишається суттєвою перешкодою для повноцінного розвитку фінансових технологій [10]. Таким чином, проблеми розвитку платіжних систем в Україні мають комплексний характер і охоплюють регуляторні, технологічні та соціальні аспекти. Їх вирішення потребує збалансованої політики, спрямованої на підтримку інновацій, підвищення рівня безпеки та фінансової грамотності населення. У перспективі подолання цих бар'єрів сприятиме формуванню ефективного та конкурентного платіжного ринку.

2.3. Перспективи та можливості використання світового досвіду розвитку електронних платіжних систем в Україні

Порівняння платіжного ринку України зі світовими лідерами дозволяє оцінити рівень його розвитку, визначити ключові відмінності у структурі та виявити потенційні напрями подальшої трансформації. У даному контексті доцільно розглянути співвідношення України з країнами Європейського Союзу, Китаєм та США як трьома різними моделями організації платіжних систем. Як

зазначає Світовий банк, «payment system development reflects broader economic and institutional development» [6], що підкреслює важливість комплексного аналізу платіжної інфраструктури в контексті економічного розвитку.

Порівняння України з країнами ЄС демонструє поступове наближення до європейських стандартів, зокрема у сфері регулювання та цифровізації платіжних послуг. Впровадження положень, подібних до директиви PSD2, сприяє розвитку відкритого банкінгу та конкуренції на ринку, оскільки «this Directive aims to contribute to a more integrated and efficient European payments market» [9]. Водночас, за даними Європейського центрального банку, країни ЄС характеризуються значно вищим рівнем безготівкових розрахунків, який у ряді держав перевищує 80-90 %, що відображає високий рівень цифровізації платіжних послуг [8].Крім того, у ЄС спостерігається більш розвинена платіжна інфраструктура, включаючи миттєві платежі та інтегровані міждержавні системи, такі як SEPA, де «SEPA enables consumers and businesses to make cashless euro payments anywhere in Europe under the same basic conditions» [23]. Це забезпечує високий рівень уніфікації платіжного простору та сприяє ефективному функціонуванню внутрішнього ринку.

Водночас аналітичні звіти підкреслюють, що європейський ринок характеризується високим рівнем проникнення цифрових платежів та інноваційних сервісів. Зокрема, за даними McKinsey, «Europe continues to see strong growth in electronic payments, driven by digital adoption» [24], що свідчить про сталу тенденцію до розширення безготівкових розрахунків та розвитку фінтех-сектору.

У порівнянні з Китаєм Україна демонструє іншу модель розвитку платіжного ринку. Китай характеризується домінуванням мобільних платежів та практично повною інтеграцією платіжних сервісів у повсякденне життя через платформи, такі як Alipay та WeChat Pay. За даними People's Bank of China, «mobile payments have become the primary method for retail payments in China» [14]. Мобільні платежі становлять переважну частку роздрібних операцій, що свідчить про високий рівень цифровізації фінансових послуг.

В Україні, хоча мобільні платежі активно розвиваються, рівень їх проникнення є нижчим, а структура ринку більш орієнтована на карткові платежі. Як зазначає Національний банк України, «переважна частка безготівкових операцій здійснюється з використанням платіжних карток» [3]. Це свідчить про іншу модель розвитку, у якій карткові інструменти залишаються основним каналом здійснення платежів.

Крім того, китайська модель відрізняється високим рівнем інтеграції фінансових і нефінансових сервісів у межах єдиних цифрових екосистем. Як зазначає Банк міжнародних розрахунків, «digital platforms in some jurisdictions integrate payments with a wide range of services» [15]. Це створює передумови для формування повноцінної безготівкової економіки та підвищує зручність для користувачів.

У той же час, за даними аналітичних звітів, «China’s payments ecosystem is characterized by the dominance of a few large technology platforms» [24], що свідчить про концентрацію ринку та особливу роль великих технологічних компаній у його розвитку. В Україні подібні екосистеми лише починають формуватися, що підтверджується розвитком окремих банківських і фінтех-рішень, але ще не досягло рівня повної інтеграції.

Таким чином, порівняння з китайською моделлю демонструє, що Україна перебуває на етапі переходу від традиційних платіжних інструментів до більш інтегрованих цифрових рішень, що відкриває значні можливості для подальшого розвитку платіжного ринку.

Порівняння з США виявляє ще одну модель розвитку платіжного ринку, яка характеризується поєднанням традиційної банківської інфраструктури та високорозвиненого fintech-сектору. Як зазначає Federal Reserve System, «the U.S. payment system is a complex network of financial institutions, payment instruments, and processing systems» [11], що підкреслює багаторівневий характер організації платіжної інфраструктури.

Платіжна система США включає широкий спектр інструментів, від карткових мереж до електронних переказів і цифрових платіжних сервісів,

оскільки «payments in the United States are made using a variety of methods, including cards, ACH transfers, and wire transfers» [11].

Важливою особливістю є домінування приватних платіжних систем, таких як Visa та Mastercard, що відображає ринкову модель організації платіжної інфраструктури. Як зазначається у звітах, «private-sector providers play a central role in the U.S. payment system» [11], що свідчить про ключову роль бізнесу у розвитку платіжних інновацій.

Крім того, США характеризуються активним розвитком fintech-компаній, включаючи Stripe та PayPal. Зокрема, «PayPal enables digital and mobile payments on behalf of consumers and merchants worldwide» [12], що підкреслює роль компанії як глобального провайдера платіжних послуг. У свою чергу, «Stripe provides payment processing infrastructure for online businesses» [16], що свідчить про важливість технологічних рішень у сучасній платіжній екосистемі.

Додатково аналітичні дослідження підкреслюють, що «the U.S. payments landscape is driven by innovation and competition among private providers» [24], що формує динамічне середовище розвитку платіжних технологій. Таким чином, американська модель поєднує високий рівень конкуренції, інноваційність та значну роль приватного сектору у функціонуванні платіжних систем.

За даними McKinsey & Company, США залишаються одним із найбільш інноваційних ринків у сфері платіжних технологій, де активно розвиваються нові бізнес-моделі. Зокрема, «the U.S. payments market continues to lead in innovation, including embedded finance and platform-based services» [24], що свідчить про високий рівень інтеграції фінансових послуг у цифрові екосистеми. Також підкреслюється, що «payments are increasingly offered as a service within broader digital platforms» [24], що відображає поширення концепції Payments as a Service. У цьому аспекті Україна демонструє певне відставання, хоча розвиток fintech-сектору свідчить про поступове скорочення розриву. Як зазначає Національний банк України, «ринок платіжних послуг активно трансформується під впливом цифрових технологій» [3], що підтверджує наявність позитивної динаміки розвитку.

Водночас Україна має і певні конкурентні переваги. Зокрема, високі темпи зростання безготівкових платежів та активне впровадження цифрових банківських сервісів дозволяють швидше адаптувати сучасні технології. Як зазначає Національний банк України, «частка безготівкових операцій в Україні стабільно зростає» [3], що свідчить про поступову цифровізацію платіжного ринку.

Як підкреслює Світовий банк, «emerging markets can rapidly adopt new payment technologies due to less legacy infrastructure» [7], що означає наявність потенціалу для швидкого розвитку платіжних інновацій за рахунок гнучкості інфраструктури. Крім того, «countries with developing payment systems can leapfrog traditional stages of financial development» [6], що підкреслює можливість швидкого переходу до сучасних цифрових моделей. Попри певне відставання від розвинених ринків, Україна має значний потенціал для інтеграції інноваційних платіжних рішень та скорочення технологічного розриву.

Таким чином, порівняльний аналіз свідчить, що Україна знаходиться на етапі активної трансформації платіжного ринку, поступово наближаючись до європейських стандартів, але водночас відстаючи від Китаю у сфері мобільних платежів і від США у розвитку fintech-інфраструктури. Як зазначає Національний банк України, «платіжний ринок України перебуває у стадії активного розвитку та модернізації» [3], що підтверджує перехідний характер його функціонування.

Подальший розвиток буде визначатися здатністю інтегрувати інноваційні технології, удосконалювати регуляторне середовище та підвищувати рівень фінансової грамотності населення. Зокрема, за даними OECD, «financial literacy is essential for the effective use of financial services» [22], що підкреслює значення освітнього чинника у розвитку платіжної інфраструктури.

Адаптація світового досвіду розвитку платіжних систем в Україні супроводжується низкою обмежень, які пов’язані як із особливостями національної економіки, так і з інституційними, технологічними та

поведінковими факторами. Як зазначає Світовий банк, «differences in institutional capacity and infrastructure affect the adoption of payment innovations» [7], що свідчить про залежність ефективності впровадження інновацій від внутрішніх умов країни. Дорожня карта BIS щодо транскордонних платежів спрямована на підвищення швидкості, прозорості, доступності та зниження вартості міжнародних переказів [39].

Незважаючи на активне впровадження міжнародних практик, їх інтеграція у вітчизняний платіжний ринок має фрагментарний характер. Як підкреслює Міжнародний валютний фонд, «the adoption of fintech solutions varies significantly across countries» [10], що підтверджує нерівномірність розвитку платіжних систем у глобальному масштабі.

Відповідно, подальший розвиток платіжного ринку України залежить від комплексного врахування як міжнародного досвіду, так і національних особливостей, що визначають ефективність імплементації інноваційних рішень.

Другим важливим обмеженням є рівень розвитку платіжної інфраструктури. Хоча в Україні спостерігається значне зростання безготівкових платежів, інфраструктура залишається нерівномірно розвиненою, особливо у сільських регіонах. За оцінками Світового банку, «efficient payment systems require widespread access to payment services and infrastructure» [6], що підкреслює необхідність рівномірного розвитку цифрових каналів доступу. Крім того, «access to payment services remains uneven across regions and population groups» [7], що вказує на існування структурних диспропорцій у розвитку платіжної інфраструктури.

У країнах ЄС, наприклад, функціонують інтегровані платіжні простори, такі як SEPA, що забезпечують швидкі та стандартизовані транскордонні платежі. Як зазначає Європейський центральний банк, «SEPA enables fast, safe and efficient euro payments across Europe» [23], що створює єдиний платіжний простір і сприяє інтеграції фінансових ринків. Bank 4.0 можна використати для ілюстрації концепції “банкінгу всюди”, коли фінансові послуги інтегруються в цифрове середовище користувача [46]. Додатково підкреслюється, що «instant

payment solutions allow funds to be transferred within seconds» [23], що демонструє високий рівень технологічного розвитку платіжної інфраструктури в ЄС.

В Україні подібні рішення перебувають на етапі розвитку, що обмежує швидкість інтеграції у глобальний платіжний простір. Як зазначає Національний банк України, «інфраструктура платіжного ринку продовжує розвиватися, але потребує подальшої модернізації» [3], що свідчить про необхідність інвестицій у технологічну базу.

Окремим аспектом є технологічна асиметрія у впровадженні інновацій. Якщо у країнах, таких як Китай, платіжні сервіси інтегровані у цифрові екосистеми (наприклад, Alipay), то в Україні такі моделі лише формуються. Як зазначає Банк міжнародних розрахунків, «digital platforms can integrate payments with a wide range of financial and non-financial services» [15], що створює новий рівень взаємодії між користувачами та фінансовими сервісами.

Водночас, за даними McKinsey & Company, «the development of embedded finance requires advanced technological infrastructure and significant investment» [24], що підкреслює складність впровадження таких моделей у країнах із трансформаційною економікою. Таким чином, технологічна нерівномірність розвитку платіжної інфраструктури виступає одним із ключових факторів, що обмежує швидкість адаптації світового досвіду в Україні.

Третьою ключовою проблемою є рівень довіри користувачів до платіжних інструментів. Незважаючи на зростання частки безготівкових операцій, значна частина населення все ще віддає перевагу готівковим розрахункам. За даними Organisation for Economic Co-operation and Development, «low levels of financial literacy are associated with lower use of financial products» [22], що безпосередньо впливає на довіру до фінансових сервісів і обмежує їх використання.

Крім того, «financial literacy is a key determinant of financial inclusion» [22], що підкреслює значення освітнього рівня населення для розвитку платіжного

ринку. Це створює додаткові бар'єри для впровадження інноваційних платіжних рішень.

Крім того, довіра користувачів значною мірою залежить від рівня безпеки платіжних систем. Як підкреслює Національний банк України, «захист інформації та протидія шахрайству є пріоритетними напрямами розвитку платіжного ринку» [3], а також «підвищення рівня кібербезпеки є необхідною умовою розвитку цифрових фінансових послуг» [3]. Це свідчить про критичну роль безпеки у формуванні довіри користувачів.

У міжнародній практиці також наголошується на важливості цього аспекту. Зокрема, Банк міжнародних розрахунків зазначає, що «security and operational reliability are fundamental for maintaining trust in payment systems» [5], що прямо пов'язує рівень захищеності систем із їх сприйняттям користувачами. Водночас «fraud and cyber incidents can reduce confidence in digital payments» [15], що підтверджує негативний вплив інцидентів безпеки на поширення електронних платежів.

У разі виникнення інцидентів шахрайства рівень довіри до електронних платежів може суттєво знижуватися, що стримує подальше розширення безготівкових розрахунків та впровадження інноваційних фінансових інструментів. Таким чином, підвищення фінансової грамотності та забезпечення високого рівня кібербезпеки є ключовими передумовами розвитку платіжного ринку в Україні.

Таким чином, основні проблеми адаптації світового досвіду розвитку платіжних систем в Україні пов'язані з необхідністю удосконалення регуляторного середовища, розвитку інфраструктури та підвищення довіри користувачів. Як зазначає Світовий банк, «payment system reforms require coordinated efforts across legal, institutional, and technological domains» [6], що підкреслює комплексний характер трансформації платіжного ринку.

Їх подолання потребує комплексного підходу, що включає гармонізацію законодавства, інвестиції у цифрову інфраструктуру та підвищення рівня фінансової грамотності населення. Зокрема, «effective payment system

development depends on strong legal frameworks and modern infrastructure» [7], що свідчить про необхідність одночасного розвитку нормативної та технологічної бази. Крім того, «financial education enhances the effective use of financial services» [22], що підкреслює важливість підвищення фінансової грамотності населення як складової розвитку платіжних систем.

У перспективі це дозволить більш ефективно інтегрувати міжнародні практики у національний платіжний ринок. Як зазначає Банк міжнародних розрахунків, «harmonisation with international standards can enhance the efficiency and safety of payment systems» [5], що підтверджує значення адаптації глобального досвіду для забезпечення стабільності та ефективності фінансової системи.

Таким чином, реалізація комплексних реформ створює передумови для формування сучасної платіжної інфраструктури та інтеграції України у глобальний фінансовий простір.

Подальший розвиток платіжних систем в Україні потребує комплексного підходу, що передбачає впровадження сучасних фінансових технологій, удосконалення регуляторного середовища та підвищення ефективності платіжної інфраструктури. Як зазначає Світовий банк, «payment system development requires a comprehensive approach covering legal, technological and institutional aspects» [6]. Ключовими напрямами є розвиток open banking, впровадження миттєвих платежів, підтримка fintech-сектору та розвиток цифрової валюти центрального банку.

Одним із пріоритетних напрямів є розвиток open banking, який передбачає відкриття банківських API для сторонніх провайдерів платіжних послуг. Такий підхід сприяє формуванню нових фінансових сервісів та посиленню конкуренції, оскільки «this Directive aims to contribute to a more integrated and efficient European payments market» [9].

Як зазначає Європейський центральний банк, «open banking enables new services and enhances competition in financial markets» [8]. В Україні ці процеси

вже розпочаті в межах імплементації нового законодавства, що підтверджує формування відповідного інституційного середовища [2].

Другим важливим напрямом є розвиток миттєвих платежів (instant payments), які забезпечують переказ коштів у режимі реального часу. За даними European Central Bank, «instant payments allow funds to be transferred within seconds on a 24/7 basis» [23], що істотно підвищує ефективність розрахунків. Крім того, «instant payment systems can reduce transaction costs and improve liquidity management» [23]. Як підкреслює Банк міжнародних розрахунків, «fast payment systems are becoming a key component of modern payment infrastructures» [15].

За умови впровадження нових сприятливих регуляторних механізмів обсяги миттєвих платежів у Єврозоні можуть значно зрости до 2027 року. Якщо у 2022 році кількість миттєвих транзакцій становила 3,3 млрд операцій, то у 2027 році прогнозується збільшення показника до 21–23 млрд операцій. При цьому частка A2A-платежів у загальному обсязі фінансових операцій також демонструє позитивну динаміку. За оптимістичним сценарієм очікується збільшення частки миттєвих платежів більш ніж на 140 %, що свідчить про активне поширення цифрових фінансових сервісів.

Наведені дані підтверджують, що ефективне регуляторне середовище є одним із ключових факторів розвитку сучасної платіжної інфраструктури. Подальше впровадження миттєвих платежів сприятиме прискоренню фінансових операцій, зниженню транзакційних витрат та підвищенню рівня цифровізації міжнародних фінансів.

Третім напрямом є підтримка fintech-сектору як джерела інновацій. Створення сприятливого середовища передбачає розвиток інфраструктури та стимулювання інвестицій, оскільки «fintech companies are reshaping the provision of financial services» [24]. Вони «introduce new business models and increase efficiency of payment processes» [24], що визначає їх ключову роль у трансформації фінансового сектору.

Окремим перспективним напрямом є впровадження цифрової валюти центрального банку (CBDC). Як зазначає Банк міжнародних розрахунків, «central bank digital currencies are a new form of central bank money» [25], що відкриває можливості для підвищення ефективності платіжних систем. Крім того, «CBDCs could enhance the efficiency and safety of payment systems» [25]. В Україні тестування цифрової гривні вже здійснювалося у пілотному форматі, що підтверджує практичну підготовку до впровадження [26].

Таблиця 2.5 - Ключові характеристики для цифрових валют, виділені центральним банком

Ключові характеристики CBDC (цифрових валют центрального банку)	
Інструментальні характеристики	
Конвертованість	Для забезпечення єдності валюти CBDC повинна обмінюватися за номіналом із готівкою та приватними грошима.
Зручність	Платежі CBDC мають бути такими ж простими, як використання готівки, оплата карткою або сканування мобільним телефоном — для стимулювання впровадження та доступності.
Прийнятність і доступність	CBDC повинна бути придатною для використання у тих самих типах транзакцій, що й готівка, включаючи розрахунки в точках продажу та між фізичними особами. Також має включати можливість здійснення офлайн-транзакцій (можливо, протягом обмежених періодів і в межах визначених лімітів).
Низька вартість	Платежі CBDC повинні бути дуже дешевими або безкоштовними для кінцевих користувачів, які також повинні мати мінімальні вимоги до інвестицій у технології.
Системні характеристики	
Безпека	Інфраструктура та учасники системи CBDC повинні бути надзвичайно стійкими до кібератак та інших загроз. Це також має включати ефективний захист від підробок.
Миттєвість	Миттєві або майже миттєві остаточні розрахунки повинні бути доступними для кінцевих користувачів системи.
Стійкість	Система CBDC повинна бути надзвичайно стійкою до операційних збоїв і порушень, природних катастроф, відключень електроенергії та інших проблем. Має бути передбачена можливість здійснення офлайн-платежів у разі відсутності мережевого з'єднання.
Доступність	Кінцеві користувачі повинні мати змогу здійснювати платежі 24/7/365.
Пропускна здатність	Система повинна бути здатною обробляти дуже велику кількість транзакцій.

Масштабованість	Для забезпечення потенціалу обробки великих майбутніх обсягів система CBDC повинна мати можливість розширення.
Інтероперабельність	Система повинна забезпечувати достатні механізми взаємодії з цифровими платіжними системами приватного сектору для забезпечення легкого руху коштів між системами.
Гнучкість та адаптивність	Система CBDC повинна бути гнучкою та адаптивною до змінних умов і регуляторних вимог.
Інституційні характеристики	
Надійна правова база	Центральний банк повинен мати чіткі повноваження, що лежать в основі випуску CBDC.
Відповідність стандартам	Система CBDC (інфраструктура та учасники) повинна відповідати належним регуляторним стандартам. Вона також повинна підпадати під еквівалентні регуляторні та пруденційні стандарти, як і установи, що надають аналогічні послуги для готівки або існуючих цифрових грошей.

Джерело: складено автором за матеріалами [25]

Як видно з табл. 2.10, цифрові валюти центральних банків повинні відповідати широкому комплексу інструментальних, системних та інституційних характеристик. До основних інструментальних характеристик належать конвертованість, зручність використання, доступність та низька вартість здійснення платежів.

Особливу увагу приділено системним характеристикам CBDC, серед яких ключове значення мають безпека, миттєвість проведення розрахунків, стійкість до кіберзагроз та операційних збоїв. Крім того, система повинна забезпечувати високу пропускну здатність, масштабованість та інтероперабельність із іншими цифровими платіжними платформами. Інституційні характеристики передбачають наявність чіткої правової бази та відповідність регуляторним стандартам. Це необхідно для забезпечення довіри користувачів, стабільності фінансової системи та ефективного державного контролю за обігом цифрових валют.

Отримані дані свідчать про те, що впровадження CBDC є складним багаторівневим процесом, який потребує поєднання сучасних технологічних рішень, надійного регулювання та високого рівня кібербезпеки.

Таблиця 2.6 - Технологічні аспекти CBDC (цифрових валют центрального банку)

Технологічні аспекти CBDC (цифрових валют центрального банку)	
Зручність	Досягнення оплати в один дотик (tap-to-pay) для користувачів із сучасними смартфонами, картками зі збереженою вартістю та пристроями з NFC є простим і добре відпрацьованим. Залежно від юрисдикції можуть використовуватися камери для зчитування QR-кодів. Потрібні різні зручні варіанти платежів для різних сценаріїв. Для користувачів без смартфонів можуть застосовуватись альтернативні пристрої та офлайн-транзакції.
Безпека та стійкість	Захист даних потребує використання зрілих криптографічних методів як у централізованих, так і розподілених реєстрах. У централізованих системах контроль здійснює адміністратор, у розподілених — складніші механізми. Система має працювати 24/7/365 і бути стійкою до збоїв. Технології DLT можуть підвищити стійкість, але централізовані рішення також залишаються ефективними.
Швидкість та масштабованість	Система CBDC повинна забезпечувати великий обсяг і пропускну здатність транзакцій. Обсяги повинні знижувати граничні витрати. Існуючі централізовані системи демонструють можливість високої продуктивності. Проблеми масштабування DLT можуть вирішуватись через permissioned мережі.
Інтероперабельність	Необхідні технології для інтеграції з платформами та сторонніми сервісами (через API). Важливі стандарти даних (наприклад ISO 20022). Система повинна підтримувати транзакції між різними провайдерами та забезпечувати переносимість користувачів.
Гнучкість та адаптивність	Система повинна адаптуватися до змін у платежах, дизайні, розподілі даних, криптографії та розвитку цифрового середовища.

Джерело: складено автором за матеріалами [25]

Як видно з табл. 2.6, технологічна архітектура CBDC повинна відповідати широкому спектру вимог, пов’язаних із зручністю використання, безпекою, масштабованістю та інтеграцією з іншими цифровими платформами.

Особливе значення має забезпечення зручності для користувачів. Система повинна підтримувати сучасні способи оплати, зокрема NFC-технології, QR-коди та офлайн-транзакції, що сприятиме широкому впровадженню цифрових валют у повсякденних фінансових операціях. Крім того, важливою характеристикою CBDC є високий рівень кібербезпеки та стійкості до

операційних збоїв. Для цього можуть використовуватися як централізовані системи, так і технології розподіленого реєстру (DLT), які забезпечують додатковий рівень захисту даних та надійності фінансової інфраструктури. IMF підкреслює значення інтероперабельності роздрібних цифрових платежів для конкуренції, масштабування сервісів і підвищення доступності платіжної інфраструктури [42].

Наведені дані також свідчать про необхідність забезпечення високої пропускної здатності системи та її інтероперабельності з іншими цифровими платформами через API та міжнародні стандарти обміну даними. Це є необхідною умовою для ефективного функціонування CBDC у глобальному цифровому фінансовому середовищі. Важливим напрямом залишається розвиток платіжної інфраструктури. Як підкреслює Світовий банк, «investment in payment infrastructure supports financial inclusion and economic development» [6], що вказує на її стратегічне значення для економіки.

Основні напрями вдосконалення платіжних систем в Україні пов’язані з інтеграцією міжнародного досвіду та впровадженням сучасних технологій. Розвиток open banking, миттєвих платежів, fintech-сектору та цифрової валюти формує основу конкурентної платіжної системи, здатної інтегруватися у глобальний фінансовий простір. Запуск нової версії СЕП із функціональністю миттєвих переказів є важливим кроком до модернізації української платіжної інфраструктури [32].

Висновки до розділу 2

У другому розділі кваліфікаційної роботи було здійснено аналіз функціонування провідних електронних платіжних систем у світі, визначено сучасний стан розвитку електронних платіжних систем в Україні та визначено перспективи використання міжнародного досвіду у вітчизняній практиці. У результаті аналізу діяльності провідних електронних платіжних систем світу встановлено, що сучасний ринок платіжних послуг характеризується високим

рівнем технологічної інтеграції, швидкими темпами цифровізації та посиленням ролі небанківських фінансових установ.

Досліджено особливості функціонування міжнародних платіжних систем PayPal, Visa, Mastercard, Stripe, Alipay та інших fintech-платформ, які забезпечують широкий спектр фінансових послуг — від електронних платежів і цифрових гаманців до комплексних рішень для електронної комерції та міжнародних розрахунків. Визначено, що ключовими чинниками успішного розвитку світових електронних платіжних систем є високий рівень безпеки, зручність користування, швидкість проведення операцій, інтеграція з цифровими платформами та активне впровадження інноваційних технологій.

У ході оцінки сучасного стану розвитку електронних платіжних систем в Україні встановлено, що вітчизняний платіжний ринок демонструє стійку тенденцію до зростання рівня безготівкових розрахунків та цифровізації фінансових послуг.

Визначено, що важливу роль у розвитку платіжної інфраструктури України відіграють Національний банк України, банківський сектор та fintech-компанії, які забезпечують впровадження сучасних електронних сервісів і платіжних інструментів. Дослідження показало, що поширення мобільного банкінгу, QR-платежів, цифрових гаманців та миттєвих переказів сприяє підвищенню доступності фінансових послуг для населення та бізнесу. Водночас встановлено, що розвиток електронних платіжних систем в Україні стримується окремими проблемами, серед яких недостатній рівень кібербезпеки, ризики шахрайства, нерівномірний рівень цифрової інфраструктури та потреба у подальшому вдосконаленні нормативно-правового регулювання.

У результаті дослідження перспектив використання світового досвіду розвитку електронних платіжних систем в Україні визначено, що адаптація міжнародних практик є важливою умовою модернізації національної платіжної системи та інтеграції України у глобальний фінансовий простір. Обґрунтовано доцільність подальшого розвитку open banking, впровадження сучасних стандартів захисту даних і цифрової ідентифікації, розширення можливостей

fintech-сектору та стимулювання конкуренції на ринку платіжних послуг. Встановлено, що використання міжнародного досвіду дозволить підвищити ефективність платіжної інфраструктури України, забезпечити зростання фінансової інклюзії та створити умови для розвитку інноваційних цифрових фінансових сервісів.

Отже, результати проведеного аналізу свідчать про те, що електронні платіжні системи є одним із ключових напрямів трансформації сучасної фінансової системи, а впровадження передових міжнародних практик має важливе значення для забезпечення конкурентоспроможності та стабільного розвитку платіжного ринку України.

ВИСНОВКИ

У кваліфікаційній роботі здійснено комплексне дослідження розвитку електронних платіжних систем у міжнародній економіці, проаналізовано світовий досвід їх функціонування та визначено можливості його використання в Україні. Отримані результати дозволили досягти поставленої мети та виконати визначені завдання дослідження.

1. У ході дослідження розкрито сутність, класифікацію та роль електронних платіжних систем у сучасній економіці. Встановлено, що електронні платіжні системи є багатофункціональним елементом фінансової інфраструктури, який поєднує організаційні, економічні та технологічні механізми забезпечення розрахунків. Визначено, що вони сприяють прискоренню грошового обігу, зниженню трансакційних витрат, розвитку електронної комерції та підвищенню рівня фінансової інклюзії. Досліджено основні класифікаційні ознаки електронних платіжних систем, серед яких рівень організації, тип платіжного інструменту, спосіб обробки платежів, характер розрахунків та участь банківських і небанківських установ.

2. Досліджено етапи становлення та світові тенденції розвитку електронних платіжних систем. Визначено, що еволюція платіжних систем відбувалася від паперових інструментів і чекових розрахунків до цифрових платіжних платформ, мобільних сервісів та fintech-рішень. Встановлено, що сучасними тенденціями розвитку є поширення миттєвих платежів, розвиток open banking, інтеграція API-технологій, використання цифрових гаманців, безконтактних платежів, а також впровадження технологій distributed ledger technology та штучного інтелекту у платіжну сферу.

3. У результаті аналізу нормативно-правового регулювання електронних платіжних систем у міжнародній практиці встановлено, що ефективне функціонування платіжної інфраструктури забезпечується поєднанням міжнародних стандартів безпеки, державного нагляду та підтримки інноваційного розвитку фінансового сектору.

Визначено, що важливу роль у регулюванні електронних платіжних систем відіграють Банк міжнародних розрахунків, Європейський центральний банк, нормативні акти Європейського Союзу, зокрема PSD2, а також національні регулятори фінансових ринків. Доведено, що сучасне регулювання спрямоване на забезпечення прозорості фінансових операцій, захисту персональних даних, кібербезпеки та стабільності платіжної інфраструктури.

4. Здійснено аналіз функціонування провідних електронних платіжних систем у світі. Встановлено, що міжнародні платіжні системи та fintech-компанії, зокрема PayPal, Visa, Mastercard, Stripe та Alipay, формують сучасну глобальну платіжну екосистему та забезпечують високий рівень швидкості, безпеки й інтегрованості фінансових послуг. Визначено, що ключовими чинниками їх ефективного функціонування є використання цифрових технологій, масштабованість сервісів, інтеграція фінансових і нефінансових платформ, а також орієнтація на зручність користувачів та автоматизацію платіжних процесів.

5. Охарактеризовано сучасний стан розвитку електронних платіжних систем в Україні. Встановлено, що український платіжний ринок характеризується активним розвитком безготівкових розрахунків, зростанням ролі мобільного банкінгу, цифрових гаманців та fintech-сектору. Визначено, що важливу роль у розвитку національної платіжної інфраструктури відіграє Національний банк України, який забезпечує модернізацію системи електронних платежів та адаптацію нормативно-правового регулювання до міжнародних стандартів. Разом із тим встановлено наявність проблем, пов’язаних із кіберризиками, недостатнім рівнем фінансової інклюзії, технологічною залежністю від міжнародних платіжних систем та необхідністю подальшого розвитку цифрової інфраструктури.

6. Визначено перспективи та можливості використання світового досвіду розвитку електронних платіжних систем в Україні. Обґрунтовано доцільність впровадження міжнародних практик у сфері open banking, миттєвих платежів, цифрової ідентифікації та розвитку цифрових валют центрального банку

(CBDC). Встановлено, що використання світового досвіду сприятиме підвищенню ефективності національної платіжної системи, зміцненню фінансової стабільності, розширенню доступу населення до фінансових послуг та прискоренню інтеграції України у глобальний фінансовий простір.

Отже, результати проведеного дослідження підтверджують, що електронні платіжні системи є одним із ключових чинників трансформації сучасної міжнародної економіки, а їх подальший розвиток в Україні потребує комплексного поєднання технологічних інновацій, ефективного державного регулювання та адаптації провідного світового досвіду.

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ

1. Про платіжні системи та переказ коштів в Україні : Закон України від 05.04.2001 № 2346-III. Відомості Верховної Ради України. 2001. № 29. Ст. 137.

2. Про платіжні послуги : Закон України від 30.06.2021 № 1591-IX. База даних “Законодавство України” / Верховна Рада України. URL: https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/1591-20 (дата звернення: 12.11.2025).

3. Національний банк України. Платіжні системи та інноваційний розвиток платіжного ринку України : звіт. Київ : НБУ, 2022.

4. Bank for International Settlements. Core Principles for Systemically Important Payment Systems. Basel : BIS, 2001. URL: https://www.bis.org/cpmi/publ/d43.htm (дата звернення: 27.11.2025).

5. Committee on Payments and Market Infrastructures, International Organization of Securities Commissions. Principles for Financial Market Infrastructures. Basel : Bank for International Settlements, 2012. URL: https://www.bis.org/cpmi/publ/d101.htm (дата звернення: 04.12.2025).

6. World Bank. Payment Systems Worldwide: A Snapshot. Outcomes of the Global Payment Systems Survey 2020. Washington, DC : World Bank, 2021. URL: https://www.worldbank.org/en/topic/financialsector/brief/payment-systems (дата звернення: 16.12.2025).

7. World Bank. Global Payment Systems Survey. Washington : World Bank, 2020. URL: https://www.worldbank.org/en/topic/financialsector/brief/payment-systems (дата звернення: 23.12.2025).

8. Kokkola T. The Payment System: Payments, Securities and Derivatives, and the Role of the Eurosystem. Frankfurt am Main : European Central Bank, 2010. 369 p.

9. Directive (EU) 2015/2366 of the European Parliament and of the Council of 25 November 2015 on payment services in the internal market. Official Journal of the European Union. 2015. L 337. P. 35-127. URL: https://eur-lex.europa.eu/eli/dir/2015/2366/oj (дата звернення: 15.01.2026).

10. International Monetary Fund. Fintech and Financial Services: Initial Considerations. Washington : IMF, 2017. URL: https://www.imf.org (дата звернення: 24.01.2026).

11. Federal Reserve System. The U.S. Payment System. Washington : Federal Reserve System, 2021. URL: https://www.federalreserve.gov/paymentsystems.htm (дата звернення: 31.01.2026).

12. PayPal Holdings, Inc. Annual Report 2023 : Form 10-K. San Jose : PayPal Holdings, Inc., 2023. URL: https://investor.pypl.com/financials/annual-reports/default.aspx (дата звернення: 07.02.2026).

13. PayPal. User Agreement and Fees. 2024. URL: https://www.paypal.com/legalhub/useragreement-full (дата звернення: 14.02.2026).

14. People’s Bank of China. Payment System Report. Beijing : People’s Bank of China, 2022. URL: http://www.pbc.gov.cn (дата звернення: 22.02.2026).

15. Bank for International Settlements. Annual Economic Report: Digital Payments. Basel : BIS, 2021. URL: https://www.bis.org/publ/arpdf/ar2021e.htm (дата звернення: 03.03.2026).

16. Stripe. Payments Overview. 2024. URL: https://docs.stripe.com/payments (дата звернення: 09.03.2026).

17. Stripe. Stripe Connect Documentation. 2024. URL: https://docs.stripe.com/connect (дата звернення: 17.03.2026).

18. ПриватБанк. Річний звіт за 2023 рік. Київ : ПриватБанк, 2023. URL: https://privatbank.ua/about/finansovaja-otchetnost (дата звернення: 25.03.2026).

19. monobank. Офіційна інформація про продукт та послуги. 2024. URL: https://www.monobank.ua (дата звернення: 02.04.2026).

20. Portmone. Офіційний сайт та опис послуг. 2024. URL: https://www.portmone.com.ua (дата звернення: 06.04.2026).

21. iBox Bank / iBox. Інформація про платіжну інфраструктуру. 2024. URL: https://ibox.ua (дата звернення: 11.04.2026).

22. OECD. Financial Literacy and Consumer Protection: Results and Analysis. Paris OECD Publishing, 2020. URL: https://www.oecd.org/finance/financial-education (дата звернення: 15.04.2026).

23. European Central Bank. SEPA and Instant Payments Report. Frankfurt am Main : ECB, 2022. URL: https://www.ecb.europa.eu/paym/integration/retail/sepa/html/index.en.html (дата звернення: 19.04.2026).

24. McKinsey & Company. Global Payments Report 2023. New York : McKinsey & Company, 2023. URL: https://www.mckinsey.com/industries/financial-services/our-insights/the-2023-mckinsey-global-payments-report (дата звернення: 23.04.2026).

25. Bank for International Settlements. Central Bank Digital Currencies: Foundational Principles and Core Features. Basel : BIS, 2020. URL: https://www.bis.org/publ/othp33.htm (дата звернення: 27.04.2026).

26. Національний банк України. Е-гривня: пілотний проєкт. Київ : НБУ, 2021. URL: https://bank.gov.ua (дата звернення: 30.04.2026).

27. Про Національний банк України : Закон України від 20.05.1999 № 679-XIV. База даних "Законодавство України" / Верховна Рада України. URL: https://zakon.rada.gov.ua/go/679-14 (дата звернення: 19.11.2025).

28. Про банки і банківську діяльність : Закон України від 07.12.2000 № 2121-III. База даних "Законодавство України" / Верховна Рада України. URL: https://zakon.rada.gov.ua/go/2121-14 (дата звернення: 27.11.2025).

29. Національний банк України. Річний звіт Національного банку України за 2024 рік. Київ : НБУ, 2025. URL: https://bank.gov.ua/ua/news/all/richniy-zvit-natsionalnogo-banku-za-2024-rik-stiykist-yak-fundament-dlya-vidnovlennya-ekonomiki (дата звернення: 04.12.2025).

30. Національний банк України. У 2024 році СЕП продовжувала безперебійно працювати та інноваційно розвиватися. Київ : НБУ, 2025. URL: https://bank.gov.ua/ua/news/all/u-2024-rotsi-sep-prodovjuvala-bezperebiyno-pratsyuvati-ta-innovatsiyno-rozvivatisya (дата звернення: 11.12.2025).

31. Національний банк України. Безготівкові розрахунки у 2024 році суттєво переважали серед операцій з платіжними картками. Київ : НБУ, 2025. URL: https://bank.gov.ua/ua/news/all/bezgotivkovi-rozrahunki-u-2024-rotsi-suttyevo-perevajali-sered-operatsiy-z-platijnimi-kartkami (дата звернення: 18.12.2025).

32. Національний банк України. З 01 грудня 2024 року в Україні запрацювала нова версія СЕП з функціональністю миттєвих переказів. Київ : НБУ, 2024. URL: https://bank.gov.ua/ua/news/all/z-01-grudnya-2024-roku-v-ukrayini-zapratsyuvala-nova-versiya-sep-z-funktsionalnistyu-mittyevih-perekaziv (дата звернення: 26.12.2025).

33. Banque de France. Payments and Market Infrastructures in the Digital Era. Paris : Banque de France, 2021. URL: https://www.banque-france.fr/en/publications-and-statistics/publications/book-payments-and-market-infrastructures-digital-era (дата звернення: 11.02.2026).

34. European Central Bank. Payment Statistics: Second Half of 2024. Frankfurt am Main : European Central Bank, 2025. URL: https://www.ecb.europa.eu/press/stats/paysec/html/ecb.pis2024h2~5ada0087d2.en.html (дата звернення: 19.02.2026).

35. European Central Bank. Study on the Payment Attitudes of Consumers in the Euro Area. Frankfurt am Main : European Central Bank, 2024. URL: https://www.ecb.europa.eu/stats/ecb_surveys/space/html/index.en.html (дата звернення: 27.02.2026).

36. Regulation (EU) 2024/886 of the European Parliament and of the Council of 13 March 2024 amending Regulations (EU) No 260/2012 and (EU) 2021/1230 as regards instant credit transfers in euro. Official Journal of the European Union. 2024. URL: https://eur-lex.europa.eu/eli/reg/2024/886/oj (дата звернення: 13.03.2026).

37. Committee on Payments and Market Infrastructures, International Organization of Securities Commissions. Principles for Financial Market Infrastructures: Disclosure Framework and Assessment Methodology. Basel : Bank for International Settlements, 2012. URL: https://www.bis.org/cpmi/publ/d106.htm (дата звернення: 26.03.2026).

38. Committee on Payments and Market Infrastructures. Fast Payments: Enhancing the Speed and Availability of Retail Payments. Basel : Bank for International Settlements, 2016. URL: https://www.bis.org/cpmi/publ/d154.htm (дата звернення: 31.03.2026).

39. Committee on Payments and Market Infrastructures. Enhancing Cross-border Payments: Building Blocks of a Global Roadmap. Basel : Bank for International Settlements, 2020. URL: https://www.bis.org/cpmi/publ/d193.htm (дата звернення: 03.04.2026).

40. Demirgüç-Kunt A., Klapper L., Singer D., Ansar S. The Global Findex Database 2021: Financial Inclusion, Digital Payments, and Resilience in the Age of COVID-19. Washington, DC : World Bank, 2022. URL: https://www.worldbank.org/en/publication/globalfindex
(дата звернення: 15.04.2026).

41. World Bank. Global Financial Inclusion Database 2021. Washington, DC : World Bank, 2021. URL: https://datacatalog.worldbank.org/search/dataset/0063277/global-financial-inclusion-global-findex-database-2021 (дата звернення: 17.04.2026).

42. Copestake A., Kirti D., Martinez Peria M. S. Growing Retail Digital Payments: The Value of Interoperability. FinTech Notes. 2025. No. 004. Washington, DC : International Monetary Fund. DOI: 10.5089/9798229014250.063. URL: https://www.elibrary.imf.org/view/journals/063/2025/004/article-A001-en.xml (дата звернення: 21.04.2026).

43. Chishti S., Barberis J. The FINTECH Book: The Financial Technology Handbook for Investors, Entrepreneurs and Visionaries. Chichester : Wiley, 2016. 312 p. URL: https://onlinelibrary.wiley.com/doi/book/10.1002/9781119218906 (дата звернення: 16.04.2026).

44. Chishti S., Craddock T., Courtneidge R., Zachariadis M. The PAYTECH Book: The Payment Technology Handbook for Investors, Entrepreneurs, and FinTech Visionaries. Chichester : Wiley, 2020. 256 p. URL:

https://onlinelibrary.wiley.com/doi/book/10.1002/9781119551973 (дата звернення: 18.04.2026).

45. Skinner C. Digital Bank: Strategies to Launch or Become a Digital Bank. Singapore : Marshall Cavendish Business, 2014. 275 p. URL: https://www.amazon.com/Digital-Bank-Strategies-Launch-Become/dp/9814516465 (дата звернення: 20.04.2026).

46. King B. Bank 4.0: Banking Everywhere, Never at a Bank. Singapore : Marshall Cavendish Business, 2018. 352 p. URL: https://books.google.com/books/about/Bank_4_0.html?id=KUhvDwAAQBAJ (дата звернення: 21.04.2026).

47. Mishkin F. S. The Economics of Money, Banking, and Financial Markets. 13th ed. Harlow : Pearson, 2022. 720 p. URL: https://www.pearson.com/en-us/subject-catalog/p/economics-of-money-banking-and-financial-markets-the/P200000005989/9780136893929 (дата звернення: 22.04.2026).

48. Krugman P. R., Obstfeld M., Melitz M. J. International Economics: Theory and Policy. 12th ed. Harlow : Pearson, 2022. 800 p. URL: https://benelux.pearson.com/products/international-economics-theory-and-policy-global-edition (дата звернення: 23.04.2026).

49. Pilbeam K. International Finance. 4th ed. Basingstoke : Palgrave Macmillan, 2013. 545 p. URL: https://www.amazon.com/International-Finance-Keith-Pilbeam/dp/0230362893 (дата звернення: 24.04.2026).

50. Schueffel P. The Concise FINTECH Compendium. Fribourg : School of Management Fribourg, 2017. 204 p. URL: https://www.heg-fr.ch/media/h2oexugz/schueffel2017_concise-fintech-compendium_eng.pdf (дата звернення: 25.04.2026).

51. Arner D. W., Barberis J., Buckley R. P. The Evolution of FinTech: A New Post-Crisis Paradigm? Georgetown Journal of International Law. 2016. Vol. 47. P. 1271-1319. URL: https://papers.ssrn.com/sol3/papers.cfm?abstract_id=2676553 (дата звернення: 26.04.2026).